БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. МАЙ 4 СРЕДА № 103 (4587).

Өртээ 20 көп.

Чехословак Республиканың партия-чазак төлээлериниң Москвада чедип келгени

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш Чехословак Республиканың Президентизи Антонин Новотныйга баштаткан чехословак партия-чазак төлээлери майның 2-де хүннүң ийиги чартыында Прагадан Москвада чедип келген.

Төлээлер Москвагэ культураның болгаш дыштанылганың «Сокольники» парыгында чехословак делгелгениң ажыдыышкынынга киржири-биле келген.

К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң министрлери болгаш өске-даа албан дужаалдыг кижилер акы-дүңмалышкы чурттан келген аалчыларны Внуково аэродромундан барып уткуп алганнар.

Чехословакияның ССРЭ-де элчини Рихард Дворжак, элчин чериниң ажылдакчылары, дипломаттыг корпустуң кежигүннери уткааннарның аразында база турганнар.

Эш Антонин Новотный хүндүлүг таныылдың начальнигиниң рапортун хүлээп алган. Чехословак Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң гимнилерин күүсеткен.

Аэродромга Н. С. Хрущев болгаш А. Новотный олар чуве чугаалаан.

Ооң соонда аалчылар хоорайда тускайлаан черинче чорупканнар.

(СЭТА).

Кызыл шөлге Май бирниң парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы

Амгы час дээрни бодунуң чымчак өңү-биле каастап, ногаан өңү-биле амыдыралды чүгле шимээн чүве өвес. Ол ооң-биле кады чер делегейге быжыг тайбың турар дээрзинге улустарның идегелин чаа күш-биле оттурган. Бистиң социалистиг Ада-чурттувустуң тайбыңны болгаш найыралды быжыглаар талазы-биле могагылаг чок күжениишкиннерин бүгү өстериниң чону улам изии-биле деткип турарлар.

Совет Эвилелинде ажыл-херек эки чоруп турар. Бурунгаар, коммунизмниң чайыннанчак бедиктеринче чеди чылдың оруу-биле кайгамчык улуг базымнар-биле ол бүзүрелдиг бар чыдар.

Ол бүгү 1960 чылдың Май бирниң байырлалын онза өөрүшкүлүг болдурган.

Май бирниң хүнүнде Москвага, челээштиң бүгү-ле өңнери-биле чайыннандыр шиметтинген, кудумчуларже болгаш шөлдерже үнгүлеп келген кижилерниң өөрүшкүзү далай ышкаш чалгып турган Москвага, хөгжүм динмиреп, ырлар чаңгыланып, өөрүшкүлүг кыйгылар долуп турган. Москвага — бистиң улустуң чараш орагайы, социалистиг Ада-чурттуң күүр улуу онза күштүү-биле көстүп турган.

Эртен эрте байырлалдыы-биле кеттингилеп алган москвачылар боттарының фабрикаларының болгаш заводтарының, институттарының болгаш албан черлериниң чанынга чыглып эгелээннер. Ынчангаш эртенгиниң шыпшыңын өткүт үннер оттуруп турган:

Мээң Москвам, мээң чуртум
Менээ ең-не ынагым сен...

Удатпаанда часкы агаарны муңмуң хөгжүмнериниң болгаш ырларның чараш үннери долуп келген. Кижилер хемнериниң далайже агып киргени ышкаш шуужуп турган, оларның үстүнде партияның Төп Комитединиң Май бирге Кыйгырыгларын бижиглээн кызыл пөстер болгаш туктар кинскээн.

Кызыл шөл. Май бирде ол онза өңдүр чаагай көстүп турган. Күрүнеңиң улуг садының бажыңында ажылчы чоннарның улуг башкылары — Маркстың болгаш Ленинниң портреттери. Кайгамчык улуг кызыл пөстө: «Коммунизмниң типилелгезинче, бурунгаар!» деп сөстерни бижигилеп каан. Бедик адаштарның баштарында эвилелдешкен он беш республикаларның күрүне тук-тары чоргааралдыг киискигилээн. Төөгүлүг шөлде шериглер парадка белеткеним, дең-дески дөрбелчиннер кылдыр чыскаалгылапкан. Партияның Төп Комитединиң кежигүннери, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары, улетпурүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның чаартыкчылары, эртемденнер, чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, даштыкы чурттардан аалчылар база мында чыылган.

Спасск суурганың шактарының согуннары онга чоокшулап келген. Шыпшыңны диңмиттиг адыш часкаашкыннары үрепкен. Ол чүл дээрге, эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский, Герман Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Гротеволь оларның Мавзолейнин төп индиринге үнгүлеп келгенин Кызыл шөлге чыылганнар ынчаар уткааны ол.

Мавзолейниң оң талакы индиринде — чурттуң шериг талазы-биле шылгарангай кижилери — Совет Эвилелиниң Маршалдары, генералдары болгаш адмиралдары.

Кремльдиң курантылары Май бирниң эртенгиниң 10 шакты аянныг аялга-биле хап эгелээн.

Спасск суурганың эжиинден ажык автомобиль-биле ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский үнүп келген. Шөлдүң ортузунга, Мавзолей баарынга парадтың командылакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы К. С. Москаленконуң рапортун ол хүлээп алган. Ооң соонда шериглерни ол эргип эгелээн. Муң кижилиг хөгжүм өткүүрүнүн марыжын ойнап үнген. Камгалал министри парадтың киржикчилери-биле мендилежип, ажылчы чоннарның делегей байырлалынга холбаштыр оларның амыр-мендизин айтырып турган. Анаа харыы—күчүлүг «Ура!» чаңгыланып турган.

Шериглерни эргиири доозулган. Камгалал министри Мавзолейнин индиринче үне берген. «Бүгү кижилер дыңнаңар» деп медээ дыңналып үнген.

Маршал Р. Я. Малиновский анаа чүве чугаалаан, ол чугааны радиобиле бүгү чуртка дамчыткан.

Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновскийниң чугаазы

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

Бистиң эргим даштыкы аалчыларывыс!

Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың мурнундан база оларның даасканы-биле делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы—Май-Бирниң хүнүн холбаштыр силерге байыр чедирип, амыр-мендиңерни айтырып тур мен.

Бодунуң Төрээн чуртуу дээш чоргааралдың сеткили-биле, бистин улуг херээвистиң шыныыынга болган эчизинде барып тиилээринге чайгылыш чок бүзүрел-биле Май бирниң байырлалын совет кижилер уткуп турар-дыр.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң айтып бергени бистиң чуртка коммунизмни тургузарының кайгамчык улуг программазын амыдыралга боттандырыышаан, Совет Эвилелиниң улустары шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган. Социалистиг үлетпүр хайныышкынныы-биле хөгжүп турар. Бистиң көдээ ажыл-агыйывыс база улуг көдүрлүүшкүнде туруп турар. Совет эртем болгаш культура көстүп көрбээн чечектелиишкинни чедип алган. Ажылчы чоннарның чаагай байдалы хүн бүрүде эжижип турар.

Улуг Кыдаттың, Албаниянын, Болгариянын, Венгриянын, Герман Демократтыг Республиканын, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Көрей Улус-Демократтыг Республиканын, Моолдун, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның улустары коммунизмниң тиилелгези дээш демисежип, ССРЭ-ниң ажылчы чоннары-биле чаңгыс демниг бооп турар. Улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң бузулбас чөлеңгижи — социализмниң делегей системазы хүн тудум-на быжыгып турар.

Колония чурттарның улустары тускай хамаарышпас эрге дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган. Чоокта чаа-ла колониализмниң кинчизиниң адаанга мөлчүдүп турган чүс-чүс миллион кижилер амгы үеде национал чечектелиишкиннің оруу-биле чоруп турарлар.

Тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиканы Совет чазактың амыдыралга үткүлдүү-биле боттандырып турары делегей болуушкуннарының бүгү-ле чорудулгазынга ажыктыг салдарны чедирип турар.

Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының хуралынга Совет чазактың баштыныының киргени чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында саналдар, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын улуу-биле кызырганы, Американың Каттышкан Штаттарынга, Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынга болгаш Франииага Никита Сергеевич Хрущевтуң барып чорааны улустар аразынгэ бот-боттарын билчир чорукту экижиринге идигни берген, Совет Эвилели тайбыңның ак-сеткилдиг, чайгылыш чок камгалакчызы деп чүвени чайыннанчаа-биле көргүскен, буржуаз пропаганданың тургусканы нүгүл-мегелерни даштыкыда хөй-хөй миллион кижилерниң угаанындан арылдырган.

Ам каш хонгаш, дөрт күрүнелерниң чазактар баштыннарының чөвүлел хуралы бодунуң ажылын эгелээр. Амгы үениң ең-не өйү келген айтырыгларын: чепсегленишкинни бүрүн болгаш бүгү-ниити дүжүрериниң, делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын үзүткаарының айтырыгларын сонгаарладыышкын чокка болгаш чөптүү-биле шиитпирлээрин бедик деңнелге чөвүлел хуралдан бүгү делегейниң улустары манап турарлар. Маргыдаалыг айтырыгларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээринче өске күрүнелер-биле кады орукту тыварынга Совет Эвилели бүрүнү-биле белен болуп алган ол чугаалажыышкыннарга кирип турар.

Делегей байдалында көстүп келген экижиишкинни демдеглевишаан, болуушкуннуң ындыг хөгжүлдези-биле эптешпейн турар, улустар аразының бот-боттарын билчир чоруун экижиринге болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чымчаарынга дузалап турар бүгү-ле күүлдерге калчаалыы-биле удурланып турар салдарлыг күштер чамдык чуттарда ам-даа бар дээрзин уттуп болбас ужурлуг бис. «Соок дайынның» хөралыг үезинче делегейни кирер тырттарын олар ораалдажып турарлар.

Ол чорук бедик серемчилелдиг болурун, чурттуң камгалалын бедик деңнелге тургузарын биске хүлээдип турар.

Совет улус бүзүрелдиг болуп болур. Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан болгаш бодунуң улузунга, Совет чазакка кызыгаар чокка бердинген ооң Чепсектиг Күштери, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары, бир эвес капдыг-даа агрессор бистиң улуг Төрээн чуртувуска халдаар ораалдажыышкынны кылыр болза, анаа өлүмнүг согуушкунну бээринге кезээде белен.

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дүңмалышкы өзүзүнүң хүнү — Майның Бири делгерезин!

Улуг совет улус болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң тайбыңының болгаш күрүне эрге-ажыктарының камгалалында серемчилелдии-биле туруп турар ооң алдарлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет чазак делгерезин!

Коммунизмнин типилелгезинче бистиң улузувусту бүзүрелдии-биле аппар чыдар төрээн Коммунистиг партиявыска алдар!

Ура!

• • •

Р. Я. Малиновскийниң сөөлгү сөстерин шөлге чыскаалышкан турган шериглер диңмиттиг ура-биле уткааннар. Совет Эвилелиниң Гимнизин ойнап күүсеткен. Артиллерияның салюду агаарны силгипкен.

Шөл хенертен шыпшың апарган. Ооң соонда база шөлге медээ дыңналып келген. Чыскаал-биле базып эрттеринче белеткениңер деп команданы К. С. Москаленко берген.

Шериглериң байырлалдыг кылажы эгелээн. Ону көөрге өзүлүг-ла чараш, маадырлыг болуп турган. Чаңгыс аялга-биле, дең-дескизи-биле батальоннар базып эрткилеп турганнар.

Совет улус бодунуң шериинге чоргаарланыр! Ол шериг Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалап алган, Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге чылдарында Төрээн чуртунуң мурнунга бодунуң хүлээлгезин алдарлыы-биле болгаш чижеглээр чүве чок маадырлыы-биле күүсеткен.

Чаңчыл болган чурум өзүгаар, аныяк чалыы барабанщиктер—Москваның суворовчу шериг-музыка училищезиниң кижизиттирикчилери шериглериң парадын ажыткан. Ооң соонда Кызыл туктуг, Ленин болгаш Суворов орденнерлиг, М. В. Фрунзе аттыг Шериг академиязының дыңнакчылары, Шериг-политиктиг Ленин аттыг академияның, артиллерия-инженерниң Дзержинский аттыг, куяк-танка шериглериниң Сталин аттыг, шериг-инженерниң Куйбышев аттыг, шериг-агаарның Жуковский аттыг академияларының дыңнакчылары Мавзолейниң баары-биле диңмиттиг адыш часкаашкыннары болуп турда чыскаалып эрткеннер.

Шөлде— шериг-далай тугу. Балтиканың революсчу далайжыларының алдарлыг чаңчылдарының эдилекчилери—шериг-далай училищезиниң курсантыларының көстүп келгени ол. Анаа матростан флоттуң контр-адмиралы чедир депшээн, училищениң начальниги контр-адмирал М. А. Крупский балтийжилериниң чыскаалын баштап чораан. Надежда Константиновна Крупскаяның чээни болур ол болза, хамаатты дайынның соонда, В. И. Ленинниң сүмелээнин өзүгаар, флоттуң командылал составының училищезинге өөренип киргген.

Москваның Кызыл туктуг, РСФСР-ниң Дээди Советиниң аттыг ниити-шеригниң дээди командылал училищезинин курсантылары эрттерге чон диңмиттии-биле адыш часкап турган. Төрээн чурттуң таңныылдары—кызыгаар шериглериниң Москвада училищезинин курсантылары болгаш иштики херектер министерствозунуң полк шериниң дайынчылары чараш чыскаалдыын көргүскеннер. Москваның болгаш Туланың суворовчу училищелериниң, Ленинградтың нахимовчу училищезинин кижизиттирикчилери Кызыл шөлдеп ооң соонда эрткеннер.

Бичии үзүктелиишкин болган соонда моторларның дааш-шимээни Кызыл шөлдү долуп келген. Ада-чурттуң Улуг дайынынга дайынчы эрес-маадырлыг чоруу-биле алдаржаан Таманьның Калинин аттыг дивизиязы Мавзолейниң баары-биле эрткен.

Тамань дивизияның соо-биле агаардан дүжүрер чадаг шеригниң дайынчылары автомобильдерлиг маннадып эрткеннер.

Ам—алдар-биле бүргеткен совет артиллерия көстүп келген. Өрү дүңдүктелдир боолаар артиллерия тургузуглары, танкага удур үтер-боолар, ортумак хемчээлдии артиллериязы эртип турган. Ооң соонда—ыракка боолаар артиллерия болгаш улуг күчүлүг артиллерия эткен. Артиллерияның чыскаалын тергиин улуг үтер-боолар дооскан. Артиллерияның соон дарый шөлге ракетаның шериглери көстүп келген. Оларның чыскаалы эртип турда ракеталарның хемчээлдери улам-на улуг болуп көстүп кээп тургулаан. Оларның соо-биле дүндүктелдир боолаттынар ракеталарлыг боду чоруур тургузуглар эткилээн, ол ракеталар болза улуг бедикке чораан дайзының самолеттарын болгаш ужудукчулары чок чепсектерин кайгамчыктыг чазыг чогу-биле үзүткаар аргалыг болуп турар.

Ол күчүлүг чепсектиң хемчээли улам-на улгадып турган. Дайзының ең-не ханы тылында үүлдерин үзүткаарынга таарыштырган мөңгүннелчек өңнүг ракеталар база эткилээн. Оон ынай боду ужугар ракеталар көстүп келген, оларның хевири кайгамчык улуг сигаралар сагышка кирер. Ракеталарның чыскаалы диптер аразының ырак ужугар ракеталары-биле доозулган, ол ракеталар кайгамчык улуг, бир эвес ооң бирээзин демир орукка чүдүрер дээр болза, биче дээрге-ле ийи платформа херек апаар ийик.

Совет шериглериң ракета техниказының ол чыскаалын эртип турганын көрүп турган кижи бүрүзү чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Совет чазактың киирген саналынга холбаштыр Кремльге журналистер хүлээп алышкынынга Никита Сергеевич Хрущевтуң дараазында чугаазын дораан-на сактып келир:

«Бодувустуң Төрээн чуртувусту камгалаарынга мындыг күчүлүг чепсектер бисте бар болуп турар... Бир эвес өске чурттар бистиң үлегеривисти эдерер болза, ол бүгү чепсектерни үзүткаарынче бис белен бис».

• • •

Күш-ажылдың, найыралдың, тайбынның дугайында ырдан өткүт болгаш уран-чечен ыр кайда-даа чок! Бодувуң чуртунуң эзин, кижи төрелгетенинң чаа төөгүзүнүң тургузукчузу—совет кижиниң базымы ышкаш ындыг быжыг базым-даа чок. Найысылалдың бүгү-ле талаларындан ооң чүрээнче сөстүп чоруп турар колонналарның одуругларында кижилерниң арынларында хүлүмзүрүүшкүн дег ындыг чайыннанчак чүве кайда-даа чок.

Москваның күш-ажылчы кижилери Кызыл шөлге базып киришкен. Бистиң Төрээн чуртувустуң алдарбиле бүргеттинген тугу хатка кинскип бар чораан. Коммунизмче көдүрлүүшкүннүг шимээшкинге чаалап алганы чаа-чаа типилелгелериниң дугайын Москва айыткап турган. Чингир кызыл туктар чайыраннаан. СЭКП ТК-ның Май бирзиниң Кыйгырыгларын бижээн пөстер көстүп тургулаан. Кижи төрелгетенниң генийлери—Маркстың болгаш Ленинниң портреттери үүл-бүрү чечектер-биле шиметтинген.

Чыскаалганнарның ең мурнуку одуругларында—ажылчы чоннарның бүгү-ле салгакчыларының төлээлекчилери. Мурнунга—уруглар базып чоруп турганнар. Күш-ажылдың болгаш эртемниң 1500 төлээлекчилери чыскаалганнарның соондан бар чораннар.

Чыскаалганнарның байырлыг базымын кижи көрүп хаммас. Май бирниң күш-культура парады уранчараш көрүштүг болган. Спортсменнерниң колонналарының кырынга «Динамо», «Буревестник», «Күш-ажылчы курлавырлар», «Локомотив» эки-тура спорт ниитилелдериниң туктары киискип эртип тургулаан... Аныяк оолдар, кыстар эртип бар чорааш сула шимчээшкиннерни кылып, дириг чечектерни өттүндүр күүседип турганнар.

Хеп-хенертен шөлге ак-көк далай чалгый берген. Ол болза «Труд» ниитилелдиң спортсменнериниң чүс-чүс дадаазыннарны чайгап турары ол болган. Барак чивеш дээр аразында оларның туткан пөстериниң өөскери берген. Оларның өңү ам чингир кызыл апарган. Үр-даа болбаанда чыскаалганнарның колонналары бичии уругларның автопоезтизинге чайлап берген. Бичии уруглар ооң кырындан дээрде ойнаан куштар ышкаш дүже халышкан, Мавзолейже чүгүржүпкеннер. Москвачыларның, аалчыларның, чыскаалга чыылганнарның адыш часкаашкынынын диңмиттиг даажының адаа-биле өөрүшкүлүг уруглар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларынга частың баштайгы чечектерин аппарып тудусканнар.

Кызыл өң—бистиң тугувустуң өңү. Оон өңү хоюг кызыл-даа, чингир кызыл-даа. Шак ындыг өңнүг 1200 туктар шөлге чалгып кирип келген, а оларның чалгыының адаабиле Киров, Москворецк, Ленин, Краснопресненск, Совет болгаш өске-даа районнарның колонналары базып чоруп тургулаан. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларының портреттерин чораан пөстер бедии-биле көстүп эртип турган. Бан өзилдирикчилери болгаш машина тудукчулары, пөсчулер болгаш демир-оруукчулар, эртемденнер болгаш архитекторлар—чүс-чүс үүл-бүрү тускай эртемниг болгаш профессиялыг кижилер чеди чылдың ийиги чылында чедип алган тиилелгелериниң дугайында төрээн партиязына айыткаар дээш ында чедип келгеннер.

Чыскаалганнар ең чаа, ең-не болбаазын станоктарның болгаш херекселлерниң өттүндүр кылган хевирлерин көдүрүп алган эртип турган. «Марс» деп электроннуг машина кайгамчык-ла херексел. Бүдүрүлге чорудулгаларын ол автоматтың дуазазы-биле башкарбышаан, чылда чүс-чүс муң рубль камналганы бөөр. Москва хоорайның улус ажыл-агый чөвүлелиниң бүдүрүлгелери бо чылын 400 чаа бедик бүдүрүүчүлүг ындыг машиналарны ажыглалга киирген. Лихачев аттыг автозаводтуң чеди чыл планынга патриоттуг салыышкынын—кайгамчыктыг чаа автомобильдерни шимчеп чоруур фото-делгелге көргүзүп эткен. Ол заводтуң колонназы хөгжүм, хөглүг ыр-шоор-биле эткен.

Улустарның чүректеринге «Тайбың» деп чаагай сөс бо Май Бирниң хүнүнде онза күш-биле чаңгыланып турган. Ең-не бажында өжүп-хып турар лампочкаларлыг каас-шиник суурга ыраштан-на көстүп чоруур. ССРЭ — тайбының хамгалакчызы деп, миллион-миллион кижилерниң үнелеп турарын чыскаалганнар шак ынчаар уран-шевер кылдыр көргүскеннер. Чайнап турар суурганың шыпшык бажындан көге-бугадар ужуп үнгүлээн. Тайбың дээш типилеттирбес шимчээшкиниң баштайты одуругларында бистиң Төрээн чуртувус чоруп турар. Совет чазактың баштыны эш Н. С. Хрущевтуң АКШ-ка, Индияга, Индонезияга, Бирмага, Афганистанга болгаш Франииага тайбының болгаш найыралдың эрге-ажыктары дээш чораанны улустарның тайбың кожа-хелбээ догуинап турары дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш демиселдиң херээнге ең үнелиг салыышкын болуп, «соок дайынның» дожун эргизир хүнээректеп турар хүннүң хереллери апарган. Ам болур бедик деңнелдиң чөвүлел хуралынга улустар улуг идегелди салып турар.

Чеди чылдың ийиги чылы. Ону москвачылар эки өгелээннер. Плакаттар чаа-чаа өөрүшкүлүг түннелдериниң дугайын чугаалап турган. Найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери дөрт айларның планын хуусаазындан эрте—апрель 27-де-ле күүседипкен. Олар Май бирниң чырыткылыг хүнүнге угуштур чүс-чүс миллион рубльдиң металлын, машиналарын, станоктарын, пөс-таавыларны берген.

«Коммунизм дээрге бүгү чуртту электрижидерин Совет эрге-чагыргага катканы ол болур» деп ленинчи сөстерни сиилип бижээн пөстер каракка эң-не көскүзү-биле эртип турган. Ооң чагыглары амыдыралга кайы хире эки боттанын турарын көргеп болза Ильич кайы хире өөрүүр ыйнаан. Бистиң чуртка бо чылын 300 миллиард киловатт-шак электри энергиязын ажылдап үндүрер. Ол дээрге ленинчи план ГОЭЛРО-же чурттуң эгелеп кирип турганы 1921 чылдыындан алды катап хөй болур.

Владимир Ильич аттыг заводтуң демдээ алдыннандыр чайнап чораан. Ол бүдүрүлге черинде ленинчилерниң кайгамчыктыг салгакчылары өзүп үнгеннер. Ийи дапкыр орденниг «Кадыыр болгаш Маска» заводтуң ажылчыннары эртип турганнар. Найысылалдың металлургтары чеди чыл планын күүседир дээш пландан дашкаар ам безин дыка хөй муң тонна бедик шынзырлыг каңны болгаш прокатты бергеннер.

«Майның бири делгерезин!» деп кыйгырыг шөлге үзүк чок чаңгыланып турган. Кызыл шөлдү төөарты өөрүшкүлүү-биле эртип турган кижилерни көөрүнден солун чүү турар боор. Чамдык ада-иелер Мавзолейге дужаажып келгеш, уругларын эгиннериниң кырынга көдүрбүшаан, индир кырында турганнарга байыр чедирип турганнар.

«Ленинградтың ажылчы чоннары-биле чарышка чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыылынар!» деп бижээн дендии улуг плакат чыскаалганнарның кырынга киискип чораан. Москвачылар болгаш ленинградчылар 1960 чылдың планын хуусаазындан эрте доозар дээш чарышка киргеш, бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидип, организакчы ажылды экижидип турар. Ынчангаш бо ең улуг экономиктиг районнар Майның бирин ужуражыр дээш дөрт айларның планнарын хуусаазындан эрте доозупкан.

Чыскаалганнарның баштарының кыры-биле: «Коммунистиг күш-ажыл—бистиң амыдыралывыстың үндезини» деп бижип каан плакаттар улаштыр-улаштыр хөлбеңейнип эртип-ле турган. Оларда үе-шагның чаа-чаа овур-хевирлери сиңиккен. Москваның 350 муң ажылчыннары коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалытчыларының чарыжында киржип турарлар. А бүгү чуртта ол шимчээшкиниң киржикчилериниң саны ам безин үш миллион кижи чеде бергеи! Бүгү улустуң келир үеже чүткүүшкүү чаа, дыка бедик чадаже көдүрүлген.

Ам чугаа болза коммунистиг күш-ажылдың бүдүн-бүдүн бүдүрүлгелериниң дугайында болуп турар апарган. Москваның Владимир Ильич аттыг заводу, кадыг эзилдириглер комбинады, «Трехгорная мануфактура», Ногин аттыг фабрика чарыштың ол бедик чадазынче шилчип кирген.

Өң-баазын пөстер-биле чаа үүнүп олурар хүннүң хереллерин кара өлчаан кылдыр өттүндүр кылып каан. Пөс-таавы кылыгларының бүгү-ле хевирлерин—аныа-ла хөвеннің хевириңден эгелээш, шуут белен болган хөй өңнүң пөстериниге чедир уран-шевери-биле көргүскен.

Бистиң Төрээн чуртувустуң ең-не кыдыг-кызыгаар булуңзары-биле үзүлбес харылзаалыг бистиң улуг чуртувустуң чүрээ—Москваның хайнып турар амыдыралы москвачыларның байырлыг чыскаалынга көрүнчүк ышкаш көстүп турган.

Жданов, Пролетар, Фрунзе, Киев... районнары. Чингир кызыл туктар үзүктел чок чалгып эртип-ле турган. Эмблема-демдектер, күш-ажылчы типилелгелериниң рапортташкыннары.

«7» деп сан чыскаалганнарның шимеддезинде бо-ла көстүп чоруур. Ол сан часкы дээрниң агаарында мөңгүннелдир көстүп-даа келгилээр, а чамдыкта—Майның чечектериниң болгаш ногаан буңдуктарының аразында-даа чоруур. Чеди чылдың ооалгалары бо-ла болгай: 65—70 миллион тонна шой..., 86—91 миллион тонна кан..., 230—240 миллион тонна нефть... Бо бүгүнү 1965 чылда кылып үндүрер.

Алдын тараа сыптарының аразында—Тимирязев аттыг Академияның демдээ. Тимирязевчилериниң одуругларының кырында киискип чораан үүлдер көдээ ажыл-агыйның бүгү одырларының улуг чечектелиишкининиң дугайын чугаалап турган.

Тарааны, хөвеңни, эштти, сүүтү чурт улам-на хөйү-биле ап турар апарган. Бир плакатта: «11 миллиард пуд дээш» деп бижээн. Чеди чылдың төнчүзүнде ол хире тарааны бүдүрер.

Чүгле совет аныяктарга эвес, харын-даа делегейниң 48 чурттарының чүс-чүс аныяк оолдар, кыстарынга төрээн бажын апарган чер—Москваның университединиң дүрзү-хевири эртип бар чыткан.

Улуг агаар бөмбүктери дээрже көдүрлүп үнген. Кызыл дадаазыннарда «Тайбың» деп сөс чайыннандыр көстүп келген. Шериг талазы-биле кымдан-даа артык күчүлүг деп саналтырып турар бистиң күрүнеңис чепсегленишкинни бүрүн, бүгү-ниити дүжүрериниң дугайында саналды үндүргеш, ол сорулганы делегей политиказының төвүнге тургусканы онза ужур-дузалыг.

...Улустуң байырлалы улам-на калбарып турган, чыскаалганнарның ужу-кыдыы чок ышкаш кылдыр сагындырып келир. Индирлер баарынга социализм чуртунуң тускары көстүп келгилээн. Улуг кыдат улуска болгаш Албаниянын, Болгариянын, Венгриянын, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Көрей Улус-демократтыг Республиканын, Моол Арат Республиканын, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның ажылчы чоннары-биле совет улустуң бузулбас найыралынга, Югославия-биле найыралдың хөгжүп, быжыгып турорынга күш-ажылчы Москва изиг байырын чедирип турган.

Азияның болгаш Африканың, Латин Американың улустарынга байырлыг сөстер плакаттардан көстүп эртип турган. Американың Каттышкан Штаттарының, Франиианың болгаш өске-даа күрүнелериниң улустары-биле найыралга алдар кылдыр кыйгы салыышкыннары чаңгыланып турган.

Москвачыларның сөөлгү колонналары байырлалдыг Кызыл шөлче базып кирипкен. Олар шөлге кирип келирге часкы салка чечектелген яблоня ышкаш каас-чараш апарган. Мындыг сөстер бижээн кызыл туктарлыг мотоциклдер маннажып эткен:

— СЭКП-ге алдар!

— Совет чазакка алдар!

— Чеди чылды хуусаа бетинде күүседиили!

— Делегейге—тайбын!

— Коммунизм типилээр!

«Коммунизмче!» деп ыдыктыг кыйгырыгны бижээн каамаар-даа аажок улуг агаар бөмбүү дээрже талыйтыр ужуп үнүшкен.

(СЭТА).

СЭКП-ниң Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга

Делегей пролетариадының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ни болгаш эрте чажар тараа культураларының тарылгазын чедиишкинниг доосканыбиле холбаштыр партияның область комитеди болгаш облкүүском силерниң районнарның ажылчы чоннарынга изиг байыр чедирип турар.

Кукуруза, картофель, ногаа болгаш мал чеми культураларның тарылгазын организастыг база бедик агротехниктиг деңнелге чорударын силерге күзеп тур бис. Тарылгаларның эки ажаалдазын, чайгы болгаш күр чер аңдарылгазын өй-шаанда организастаңар, мал чемниериниң белеткелинге болгаш хой кыргылдазынга эки белеткениңер.

Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарның ажылчы чоннары үлетпүрүүн ниити продукциязын көвүдедир, мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар, бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал тудугларын калбартыр талазы-биле хүлээлгелерин ажыр күүседиринче боттарының курлавырларын болгаш күш-ажылчы көгжениишкиннерин мобилизастаар, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннер-биле Төрээн чуртту өөртүр деп идегеп тур бис.

СЭКП ОБКОМУ. ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУ.

Май бирни Тывага байырлааны

Чурукта: Күш-культуржуларның колонназы.

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дүнма өзүзүнүң хүнү—Майның 1-рин Кызылдың ажылчы чоннары бүгү чурттаазы ышкаш баа-ла политиктиг улуг көдүрүлүш-күннүң байдалынга байырлап эрткен. Бо байырлалга алдар болдурган чыскаалды эрттирериниң планы бир неделя бурунгаар-ла солуннарга чарлаттына бергеч турган, а хоорайның шимелдези ийи-үш хонук бурунгаар өгелей берген. Частың болгаш тайбының, күш-ажылдың улуг байырлалынга чон эки-даа белеткенген.

Май бири! Кызылдың чонунуң кудумчуларга шимчәшкини дыка-ла эрте өгелей берген. Эртенгинин 10 шак. Мун-мун кызылчылар холдарында гуктар, лозуннар, портреттер, плакаттар болгаш диаграммалар, янзы-бүрү чечектер болгаш өн-баазын шаарлар туткулаан, кайгамчык каас-чаруш кылдыр кеттиниккен, төп кудумчуже шуужуп чоруп турган. Ажылчы чоннарның чыскаалын дооразындан көрүксөөн кижилерниң түскай одуруглары Ленин кудумчузунга турганалашкан.

СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң үш каат бажыңының баарында индир. Оон кырында областың партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, үлетпүрүнүң болгаш көдөө ажылагайының мурнакчылары. Оркестр индир чоогунга байырлал марыжыч үзүктел чокка күүседип турган. Баштайгы туктарның чалгыы, хөлүг ырлар.

Ажылчы чоннарның чыскаалы индир баары-биле эртип өгелөөн. Оны хоорайның мотоциклистериниң чыскаалы-биле ажыткан. Оларның соонда чалаг тергечилериниң отряды. Уругларның спорт школазының өөреникчилери машина кырынга акробаттыг көргүзүглерни күүседип эткен. Майның 1-зинин, бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаларыстың дугайында кыйгырыгларның сөстери индирден чангыланып-ла өгелөөн, «ура» дагын-дагын чалгыышкынар-биле улажы берген.

Школачылар колонназы кудумчуну шимеп келген. Лозуннар болгаш туктар дыка хөй.—Чүгле эки болгаш кончуг эки өөренир!—деп лозуннуң олар база тудуп алган чоразынар.

— Аныяк пионерлер делгерезиг! —Совет школачылар делгерезиг!—деп лозуннар чаңгыланган. Янзы-бүрү темаларлыг ырлар куттулуп кәөп турган. Күш-ажыл!—Тайбың! —Май!—деп сөстерлиг ленталарны борбак шаарлар агаарже көдүрүп үндүре бергилөөн. Динмиттиг алыш часкаашкынарны база болган. Ол колоннага улус өөредилгезиниң, культура албан черлериниң коллективтери улажып эткен.

Кижилер улам-на шуужуп кәөп турган. Школа-интернаттың коллективи онза чараш шимелдеги көстүп келген. Аас-кежиктиг, биче чаштар дәөш Коммунистиг партияның сагыш салышкынына четтирдивис! Машиналар кырында хөй уруглар шак ындыг лозуңнуг эрткеннер. Спорт ниитилелериниң болгаш организацияларының коллективтери спорт талазы-биле авваңгыр болгаш кашпагай чоруктуу көргүзүп эртип турганнар. Күш-культуржуларның «Мир» деп сөске кылып эткен гимнастиказын чон үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле үлөөн.

Хоорайның үлетпүрүнүң мурнакчыларына чон изиг байыр чедирип турган. Чеди чылдың ийиги чылының бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган Кызылдың дааранылга комбинадының коллективи СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш профэвилелиниң область чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чоргаарал-биле тудуп алган бар чоран.

Бо байырлалдың индириниң баары-биле Кызылдың колбаса фабриказының, хлеб, алгы болгаш ыяш заводтарының, Тыва автотрестиң Минусинск АТК-зының, облпотребсоюзтуң АТК-зының, көдөө ажыл-агый транспортунуң АТК-зының болгаш ийиги чүк автотранспорт черинин коллективтери кожа-кожа эткилөөннер. Социалистиг хүлөөлгелерни күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алган ол бүгү болгаш өске-даа коллективтер, хөй-хөй мурнакчылар бо байырлалдың хүннеринде демдеглеттинген.

— Черниң байлаан Төрөөн чурттуң эрге-ажыңга! Бо лозуну даг экспедициязының ажылдакчыларының коллективи тудуп чоран. Майның байырлалынга уткуштур бүдүрүлгениң дөрт ай планын 107 хуу күүсеткезин ол коллектив чонга көзүлдүр бижип алган чоран.

Механизация школазы-биле көдөө ажыл-агый техникуму кожа эткен. «Беларусь» трактор тайбын күш-ажылдың хевирин көргүзүп чоран. Көдөө ажыл-агый техникумунуң студентилери «Селемени андазын кылдыр эде дарганнаалы» деп тураскаалдың хевирин көргүзүп эткен. Чыскаалганнарның ап чоран платтарында «Тайбың!» деп сөс бо-ла көстүп чоруур.—Бистиң чонувустуң тайбынче тура-соруу шак ындыг күштүг болуп турары онза-ла өөрүнчүг-дүр!—деп, «Тыва тудуг» трезинин ажылчыны Монгуш Картынына индир чонынга магадап керүп турган.

Онза шимелдеги машина кырында В. И. Ленинниң диригг дүрзү-хевири көстүп келген. Оон чанында Ф. Э. Дзержинский болгаш матрос. Бо рольдарны хөгжүм-шии театрының артистери Намзараа, Молчанов, Дамба-Доржаа күүселип чоран. Чон оларны дыка хүндүлеп, динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле үткүп ап турган.

Кызылдың ажылчы чоннарының хөй мун кижи киржикчилиг бо чыскаалы Коммунистиг партияны. Совет чазакты долгандыр бистиң чонувустуң улам сырый каттышканының, бүгү кижи төрелгетениң чырыткылыг келир үези—коммунизмниң тиилелгезинге оларның долу бүүрелдиниң демдээ болуп эткен.

* * *

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү Май 1-ринге Чаа-Хөл районнуң ажылчы чоннары күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужурашканнар. Район ниитизи-биле эрте чажар тараа культураларының тарылгазын кыска хуусаада дооскан, оон иштинде суланың тарылгазын 103 хуу, кызыл-тасты 112 хуу күүсеткенин СЭКП обкомунда болгаш облкүүскомга илеткөөннер.

Коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының коллективи, база «Найырал» колхозтуң ажыл-ишчилери эки түннелдерни чедип алган. «Найырал» колхоз эрте чажар тараа культураларының тарылгазын районда бир дугаарында дооскан болгаш ам-даа уламчылап турар.

Апрель 30-де Май 1-ни уткаан байырлыг хуралдар район төвүнге болгаш колхозтарга эткен. Район төвүнге болган хуралга мал, чер ажылының 30 мурнакчыларын шаннаан болгаш оларны районнуң Хүндүлел самбыразынга киирген. Хурал соонда Культура бажыңының уранчүүл коллективиниң улуг концерти болган.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң төвү Чадаана хоорай апрель 30-де байырлал шинчи кире берген турган. Ол хүн хоорайның ажылчы чоннарының болгаш чоок колхозтарның ажыл-ишчилериниң митингизи болган.

Митингини райкүүском даргазы Ондар ажыткан. Бүгү улустуң байырлалынга районнуң ажылчы чоннары күш-ажылчы белектерлиг ужурашканнар. Район ниитизи-биле эрте чажар тараа культураларының тарылгазын кыска хуусаада дооскан болгаш кукуруза, ногаа тарыыр черлерни шилип ап, ынаар 5680 тонна ириндини сөөртүп алганнар.

Суг-Аксы суурга байырлалдың чыскаалы өгелөөриниң мурнунда болган митингиге районнуң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының мурнакчы ажылчыны Доптугур, эмчи Кац, үшкү классчы Болдашкин олар байыр чедирип чүве чугааланнар.

Чыскаал соонда 32 мөге хүрешкен. «Бора-Тайга» колхозтуң мөгези Айыыжы шүүлген болгаш областың каш дапкыр чемпиону Семис-оол үжүүрлешкен.

Майның ийиниң хүнүн районнуң колхозчулары күш-ажылчы хүн кылдыр эрттирип, тарылганы уламчылап, суггарылга бугаларының ыннарын аштаарынга шеф ажылын организастаеннар.

* * *

Кызыл-Мажалык болгаш Ак-Довурак суурларның ажылчы чоннарының Май бирни уткаан байырлыг митингизи Хемчик хемниң кыдыында паркка эткен.

Көдөөниң ажыл-ишчилери Май 1-нин байырлалынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражып, эрте чажар тараа культураларының тарылгазын апрель 30-де доосканнар. Митинг соонда массалыг селгүүстөөшкин болган, 32 мөге хүрешкен. Анаа областың хоочун мөгези Дүкүүг-Ары шүүлген болгаш Барлык совхозтуң механизатору Орус-оол үжүүрлешкен.

* * *

Май 1-ниң байырлалын уткаан хуралдар Бай-Тайга районнуң төвүнге, тус-тус организацияларга болгаш колхозтарга болуп эткен.

Районнуң «Тиилелге», Сталин аттыг, «Мурнакчы» колхозтары эрте чажар тараа культураларының тарылгазын доосканнар.

Район төвүнге байырлал хүнүнде чыскаал соонда спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң маргылдаалары болган. Национал хүрешке 32 шилиндек мөгелер киришкен. Төң-Терек чеди чыл школазының башкызы Салчак Октай-оол шүүлген. Аът чарыжынга Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозтуң аъды эртип келген. Хол бөмбүүнүң, баг кагарының маргылдаалары база болган.

Чурукта: Кызылдың ажылчы чоннарының колонназы.

Фотолары В. Лутковтуу.

С. Сарыг-оол

ЧАСТЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Чазын оттуп, омак кирбес чүве-даа чок,
Чаашкын, салгын, диңмирзшкин, ак-көк ыш-даа,
Чер, дзөр безин күжүн алчып тутчу бзөрлер —
Челзөш тыртып, чайгы хевин кеттиниптер.
Харлыг сыннар, доштуг хемнер бөгүн төдү
Каржы дошкун кышкы чаңын уттуп алган
Хостуг ырлап, чугаа соотқур чазык чаңнап,
Колхозчуну төрелим деп аалдап келген.
Оларны уткаан тракторист ооолдар, кыстар
Оду чырып, ховуларда сылдысталды;
Чайның чаңгыс—халас эртпөөн хүнүнден-не
Сая килди алыр бис деп ырлажып тур.
Чечек-биле малдар сүрүг чуртту шимеп,
Черниң каазы кайывызыл, өннүк?—дижип,
Малчыннарның хөрзөн каастаан сылдыс көргеш,
Маргыжарын харын соксап ойнап турлар.

Кыжын кескеш, сарааттап каан чудук эриг,
Кылыш бистиг балды, хирзэ холда белен,
Ховуда дее тараа чашкан колхозчу дег
Хоорайларны чечектедир тудугжу бо;
Яслиден аңгырлар дег шуужуп үнгеш,
Садчыгашче ырлашпышаан кирип чыдар
Чаштар шупту улам уран бажың негзөн —
Чагыы бүрүн тудугжулар холдарында.
Хоорзалары айга чедир күчү тынган
Ховум-Аксы, Хемчиим уну диңмиттелип,
Каа-Хем бажын, Бии-Хем бажын далаштырып,
Харны, дошту мөөп каарын ыйгырып тур.
Черимниң бо күштүг, омак хайныышкынын —
Чечектелген часкы хүнүн өөрүп, утпуп,
Майның Бирниң байырлага үнүм кадып,
Москвамга четтиргеним ырлап тур мен!

Часкы хүн чылды чемгерер

☆ ☆

Хову ажылының мурнакчыларында

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында чеди чылдың ийиги чылының чазының хову ажылдары кидин-не түлүктеп чоруп турар. Ленин аттыг колхоз В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бөөр 90 чыл болганының хүнүнге уткуштур кызыл-тасты тарыырын дооскан турган, ам ол культураны 1457 гектар чедир азы планын 103 хуу күүсеткен. Ол колхоз ниитизи-биле 2571 гектар тараа культураларын тарыыр, ам оон 1785 гектары тарыттынган. Чиңге-тараадан өске тараа-ларның чаштырылгазы доостурунга чоокшулай берген.

Монгуш Чимбиниң трактор агрегады тараның чаштырылгазын шалыпкын болгаш эки шынарлыг чорудуп келген. Оон сеялщиктери Ондар Элэскей, Монгуш Чечен-оол, Ондар Эмискеен олар хову ажылында чаштың мурнакчылары болуп турар. Ол агрегаттың эзлчег солукчузу, тракторист Сат Баян-Саң база-ла эки ажылдап турар.

№ 13 трактор агрегады социалистиг чарыштың мурнакчызы болуп, колхозтуң баштаар черинин болгаш партия организациязының агрегаттар аразынга шилчиир Кызыл тугун алган.

Сталин аттыг колхоз бо чылын 2351 гектар тараны тарыыр, оон иштинде кызыл-тас 1265 гектар, ынчаарга кызыл-тасты тарыыры ам дооскан туп турар. Тракторист Кара-Сал Опей-оолдуң агрегады эзлчег нормазын ийи катап ажыр күүседип келген.

Хову турлагларында

Улут-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң көдөө клубунда бот-тывынгыр уран чүүл белүүмүнүң киржикчилериниң тургустунган агитку-льтбригада бо хүннерде ховунуң ажыл-ишчилеринге солун концерттерни көргүзүп турарлар. Олар боттарының баштайгы концертин чоокта чаа № 1 хову турлааның төвүнге көргүскен.

Сөөлгү хүннериниң иштинде олар ол колхозтуң Алдыы-Шынаада хову турлаанга болгаш Дөн-Теректе суг-бараан фермазынга база ховунуң оон чоогунда ажылдап турар ажыл-ишчилеринге солун программалыг концерттерни көргүскен. Оларның программазы янзы-бүрү, солун. Хейнүн ырыдан «Чечектел Сибирь», «Аныяктар» деп ырлар бар. Ийи-чаңгыс кижилерниң күүседир номерлеринде янзы-бүрү темалыг шоодуглар, ырлар, кожаңнар, танцылар бар. Агитку-льтбригаданың киржикчилери Шыырап Байыр-оолдун сыгыртыры, Лида Апыр-оол, Шыырап Май-оол оларның ырлаары көрүкчүлерни дыка сонуургадып турар.

К. УРАНГАЙ.

Социалистиг чарыш болгаш агитмассалыг ажыл

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң баштаар чери, партия организациязы часкы тарылганы 6—8 ажыл хүннеринде агротехниканың бедик деннелинге эртирер сорулга-биле оон белеткелин организастыг дооскан болгаш бүдүрүлге планнарын хову бригадаларының аайы-биле чогаадып кылгаш, оларны бригадаларның хуралдарынга чугаалажып көрген.

Часкы тарылганы бедик шынарлыг кылдыр чорудуп, оон-биле бедик дүүттүң үндезинин салыр дөөш бригадалар, механизаторлар боттарының аразынга социалистиг чарышты калбартып, бедиткен хүлөөлгелерни алганнар.

Ховунуң ажыл-ишчилериниң бо өгелекчи чоруун деткивишаан, колхоз баштаар чери болгаш парторганизация мурнакчы бригадага беш хонгаш-ла тыпсып турар шилчиир Кызыл тукту болгаш 300 рубль акша шанналын, мурнакчы механизаторларга — шилчиир вымпелди, 100 рубльдин акша шаңналын тургускан болгаш ол шаңналдарны чедип алырының негелделерин ажылдап кылган.

Мындыг чижектиг шаңналдарны тургускан чорук тараажыларның боттарының күш-ажылдың түннелдеринге сонуургалын бедидер, тарылганы кыска хуусаала чедишкиннинг доозар, мурнакчыларны илередир болгаш оларның санын көвүдедир талазы-биле чугула рольду ойнап, улуг идигни берип турар дөөрзин практика база катап көргүскен.

Чоокта чаа тарылганын 5 хонукта түннелин үндүргеш, чарышка тиилекчи болган бирги хову бригадазынга (бригадири эш Назыты) шилчиир Кызыл тукту болгаш 300 рубль акша шаңналды, ол-ла бригаданың «ДТ-54» деп трактор-биле хүн нормазын 150—180 хуу күүседип келген тракторист К. Экер-оолдуң агрегадынга, ийиги хову бригадазының «ДТ-54» дөөр трактор-биле өөлчег нормазын 130—150 хуу күүседип турар К. Доржунуң агрегадынга шилчиир вымпеддерни болгаш 100—100 рубль акша шаңналдарны тывыскан. Оон аңгыда бригадаларның тус-тус мурнакчыларын 500 рубль-биле шаннаан болгаш 36 кижиге аас макталын чедирген.

Часкы тарылганы өгелөөриниң ырак мурнунда-ла партия организациязы хову турлагларга доктаамал ажылдаар кылдыр 36 агитаторларны быжыглап тургускан болгаш хуралын эртирип, оларның мурнунда тургустунган сорулгаларны тодаргайы-биле чугаалашкан.

Хову турлагларында тараажыларны часкы хову ажылдарын чедишкиниг доозарыкче кыйгырып турар лозуннарны болгаш плакаттарны аскан. Агитхуудустарны, шоодуглуг крокодилдерни доктаамал үндүрерин хандырган. Ажылдың түннелдерин көргүзүг самбыраларынга хүн бүрүде бижип турарын доктаамал болдурган.

Агитаторлар тараажыларга лекция, беседа, солун номчулгазын үргүлчү чорудуп турарлар. Ылаңгыя оларның иштинден Сынаа, Даваа, Экер-оол, К. Семис-оол, Буян, Ооолчукай, Ичин-Хорлуу, Канчыыр-оол. Сүмбүү эки ажылдап турар.

К. БОРА-КӨЖЕ.

Күш-ажылчы чедишкин

Бай-Тайга районда «Тиилелге» колхозу бо чылын тарыыр 1020 гектар тараа культураларының планын кыска үеде, апрель 22-де, бедик агротехниктиг чурум өзүгаар 101 хуу күүсеткен. Ол ышкаш мал чеми культураларның тарылга планын май 1-ге чедир база ажыр тараан.

Колхозчу тараажыларның ол бүгү чедишкиннери болза, организастыг белеткелдин, ажыл-ишчи удуртулганың болгаш чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылдың түннели болур. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери болгаш парторганизация чамдык хемчегларни ап чоруткан.

Ажыл-херек бүрүзүн кижилер кадрлар кылып бүдүрер. Бо талазы-биле ылаңгыя механизатор кадрларның чурттарга амыдыралын улам өкижидер, билиин, мергежилин бедидер, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар айтырыгже кичәәнгей салдынган.

Колхоз часкы хову ажылынга белеткелин чогуур өйүнде дооскан, турлагларны дерип хандырган турган. Көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын организастаарынга, хана солунну болгаш хуудустарны үндүреринге мергежилдиг кижилерни, номчулга болгаш беседа чорударынга агитаторларны баш бурунгаар быжыглаан турган.

Ажылдың өөн харыысалгалыг участоктарын башкарып удуртурунга билиглиг коммунистерни парторганизацияның быжыглап тургускан база биче эвес рольдуг болган. Чижөө, трактор бригадазын эш Дайгыр-оол, хову бригадазын эш Шөмбүл олар багай эвес удуртуп турар. Ажылдың будунгуру, эки шынары дөөш демиселге партия кежигүнүнге кандидат, колхозтуң агроному эш Даржаа организакчы болуп турарын база айтыр херек.

Кажан, часкы хову ажылы өгелей берген үеде социалистиг чарыш кижи бүрүзүн кызымак күш-ажылче улам сорук киирген. Алган хүлөөлгелериниң күүселдезин беш хонук бүрүзүнде үндүрүп, анаа эки көргүзүглүг болган тиилекчилерни шаңнал макталгага киирип турар.

Ховунуң ажыл-ишчилеринге солун программалыг концерттер, чаа киноларны болуп турар. Делегейниң болгаш чурттуң амыдыралында чаа чүүлдерни, мурнакчыларның үлегерин агитаторлар доктаамал таныштырып, күш-ажылды шын организастаарынга олар биче эвес рольдуг болуп турар.

А. АДЫГБАЙ,
парторганизация секретары.

Баштайгы түңнелдер

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң тараажылары бо чылын 12700 гектар тараа культураларының га бүрүзүнден ортумаа-биле 13 центнерден куду эвес дүжүттү алыр сорулганы салып алган.

Часкы хову ажылында ам 6 трактор-хову бригадалары ажылдап турар. Тараажылар ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Олар баштайгы хүннерде 5054 гектар черниң шыгын базырган болгаш 400 гектар чыгыы кызыл-тасты тараан, 6722 гектар черни лущиелөөн, 430 га черни андарган.

Я. СОЯН-ООЛ.

„Ак-Эрик" колхозта

Колхоз бо чылын тарылганы колдуунда Агарнын кур ховузунга чорударын шиитпирлөөн. Артельдиң ажыл-агыйының кол угланыышкыны мал ажылы болган чүве төлөөде, тарылгазының кол нуруузу мал чемнери культуралар. Ынчангаш колхозтуң ниитизи-биле 780 гектар тарылгазындан 550 гектары мал чемнери культуралар, оон иштинде 90 гектары кукуруза болуп турар.

Амгы үеде Агарда хар өрөөн болгаш ында тарылгага белеткел ажылдары доозулган. Апрель 25-тен өгелеп эткен чылын андарттынган 450 гектар черниң шыгын базырары, а майның өгезинде чер андарылгазы, чамдык культураларның тарылгазы өгелөөр.

Колхоз бо чылын Агар ховузунда хову турлааның ниити чурттага бажының болгаш стеловая бажының туткан, ында плиталарны салган, бажыңның иштин чугайлаан. Хову турлаан шимөөн, часкы ажылдар үезинде анаа масса-политиктиг ажылды чорудар агитаторларны быжыглаан.

Трактор-хову бригадазында 6 тракторлар, 30 ажыл аттары болгаш 1 автомашина, 30 колхозчулар быжыглаттынган. Бригаданың ажылын агроном Монгуш Темир-оол болгаш дуржулгалыг механизатор Соян Матпааргы олар удуртуп турарлар.

Коммунист мал ажылында барган

Көдөө ажыл-агыйны улам көдүрер талазы-биле СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң (1959 ч.) төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дөөш демиселге бодунуң күш-ажылчы салышкынын киирер күзелин илереткен билдириишкинин колхозтуң кол бухгалтери, коммунист Иван Доржуевич Хураган колхозтуң баштаар черинге болгаш партбюрога киирген:

— Мал ажылынга киреринин шиитпирледим. Бистиң областың алдарлыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ондар Лопсанчаптың дуржулгазын ажыглап тургаш, бо чеди чылда төрөөн колхозумнуң мал ажылын хөгжүдеринге бодумнуң салышкынымны киирериимни хүлөөнмишаан, мени олче чорударын дилеп.

Коммунистиг ол дилөөн партбюро изии-биле деткөөн. Колхозчуларның ниити хуралы эш Хураганның биллириишкинин ол өзүгаар хандырар деп шиитпирлөөн.

Мал ажылында чаа чүүл

Ам кышталарда хар өрөөн. Ынчалза-даа соок. Колхозтуң баштаар чери арган малды кышкы оран-савазындан эрте үндүрбезин шиитпирлөөн. Төрүүр малдың 13 коданнарынга суг сөөртүр машинаны тургускан. Суг курлавыры тургузар кылын манзылардан кылган 30 санныг суг деспилерин Шуурмактың үлетпүр комбинадынга кылдырып алган.

Мал ажылынга ындыг арганы ажыглаан чорук малдың чаш төлүн эки доруктурарынга ажыктыг, эрте төрөөн хойларны сула өдержилгеге киирериинге болгаш тарып боозадылганы чорударынга эптиг болуп турар.

Дыштаныр хүнде

Чоокта чаа, бир дыштаныр хүнде Ак-Эрик суурга ажыл онза хайныышкынныг болган. Кудумчуларга болгаш херимнер иштинге дырбаштар, хүүректер, хараган ширбиилдер туткулаан кижилер соруктуг ажылдап чоруп турган. Чурттакчылар боттарының суурунуң часкы кол ашталгазынга идепкейлиг киришкен. Ол ажылды көдөө Советтиг даргазы Д. Лахов болгаш колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы С. Лайдып олар эки организастаан.

А. ТӨМҮР-ООЛ.

Тес-Хем район.

Номчукчуларның чагаалары

— 1960 чылда төрүүр 100 баш хойдан-на 130 хураган, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүк алыр сорулга салган кижи мен—деп, Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу эш К. Дагба-Доржу чугаалап олурар.

Эш Дагба-Доржунуң коданында төрүүр 348 баш хой бар, олар ам шуптузу ооолдаанан, 360 хураган менди алдынган. Алган хүлөөлгезин күүседир арга эш Дагба-Доржуда бар, ийиги ооолдаашкында база ол хире хураган алыр дөөш ол ажылдап турар.

Д. Внер-оол.

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң малчыннары кыргылдага белетиел ажылын чоруда берген. Кыргылда чорудар чаа пунктуну Ак-Ойда дерип кылган. Пунктунуң хемчөөли 50Х20 метр, дөрт кезек кылдыр үскеш, верстактарны тургускан. Кыргылданы электри аппарат-биле чорудар. Дүктү ылгап, кургадыр черни, дүк шыгжаар складты база кылган. Бо пунктага 4000 хой, 6000 өшкү кыргыттынар. Колхозтуң малы ыштан хүр ашкан, дүктүң дүжүүдү эки болуру чугаажок.

П. Шокпаа.

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң тудугжулары бо чылдың тудуунга 1600 кубометр ыяш белетиззр планын 1620 кубометр кылдыр күүсеткеш, 375 кубометрни тудуг шөлдеринде өткеп дүжүрген.

Колхозчу тудугжулар чыл эгезинден бөөр бир чурттага бажыңын, 300 баш хойга 1 кажааны, мал төлүнге 2 кажааны, бир бүдүрүлге тудуун доозуп, ажыглалга киирген. Саглы школазының интернадын тудар материал белетиели эки чоруп турар. Ам 800 чудук белеткеттинген.

С. Агбаан.

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң малчыннары мал ажылының продуктузун бүдүрер талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар. Сүттүң ниити чыыдазын бирги кварталда 52 тонна чедирген, эртиен чылдың ол үезинге бодаарга, 11 тонна сүт хөй болган. Бирги кварталда 27 тонна сүт саттынган, эт садар план 214 хуу күүсеттинген. Күүнеге садары-биле колхоз ам 120 шарны, 300 ивини, 300 иртти, 100 сергени семиртип турар.

В. Таидын-оол.

Соңгукчулар чугаалап тур

Чоокта чаа Бай-Хаактың Культуро бажыңынга область Совединин депутады болгаш Таңды районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Совединин күүсекчи комитединин даргазы өш М. Достак-оол биле соңгукчуларның ужуражыышкыны болган. Анаа область Совединин ажыл-чорудулгазының дугайында база бодунуң соңгукчуларының чагыгларын канчаар күүседип турарының дугайында отчет илеткелин эш М. Достак-оол делгеренгейи-биле кылган.

Ажылчы чоннарның культурлуг болгаш материалдыг амыдыралының деңнелин улам ынай бедидери дээш, область болгаш район Советтериниң чедип алганы биче эвес чедишкиннерни илеткелчи болгаш хуралга чүве чугааланнар тодаргайы-биле түннеп көргеннер.

Ынчалзажок, ажылчы чоннарның чамдык негелде-хомудалдарын бар болгалыг турган-ла, районнуң удуртур организацияларының талазындан четпес хандырып турарының чамдык фактыларын соңгукчулар чидии-биле шүгүмчүлээн. Чижээ, Бай-Хаак суурда суг айтырыы нарын болгаш берге айтырыг болуп турарын олар айытканнар. Ол шынаппла чептүг айтырыг. Эртенден кежээге чедир демир-хуунар, дөмбүүнер түткулап алгаш, ында суг сөөртүп турар карачангыс автомашинаны манап турар кижилерни суурнуң кайыдаа кудумчуларынга бо-ла көрүп болур.

Бай-Хаак суурга суг канализациязын тургузар дугайында айтырыгны ам 2 чыл иштинде чугаалажып, төлевилелин кылып келген. Ындыг болза-даа, ол ажыл мынчага чедир эгелевээн. Ол ажылды «Коммунтуург» трезинин шугуму-биле кылып өөрнин райкүүском дилээн, а ол чер планда көрдүнмээн чүве дээш хүдээн албайн турар. Бо чорук суурну ногаанчыдарынга база улуг дотказлыг болуп турар.

Бай-Хаак суурнуң нинти чаагайжыдылгазы, ылаңгыя кудумчуларны, тротуарларны экижидер ажыл чылчылда багай чоруп келген деп, соңгукчулар чөптүү-биле шүгүмчүлээннер. Шынап-ла чаашкын чагган соонда Бай-Хаактың кудумчуларынга кылаштаары дыка берге, долгандыр-ла өртинмес малгаш болу бөөр. Ындамында автомашиналар малгашче кадалып киргилей берген тургулаар, азы оожум чылбыртып чорда көөрге, ол-бо талаларынче шавыжан турупла чоруур.

Суур электроэнергия-биле база багай хандырттынган. Электростанцияның коллективинде күш-ажылдың организациязы болгаш сагылга-чуруму куду деңнелде туруп турар, арагалаар чоруктарының ужурундан техника үргулчу үрелип, септелгеге удаа-дараа кирип турар.

Чеди чылдың ийиги чылының программаларын чедишкинниг күүседири дээш районнуң ажылчы чоннары улуг күжениишкинниг ажылдап турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле Таңды район областың мурнакчы районнарының бирээзи.

Ынчалзажок, бо улуг төөгүлүг ажыл-ишке чамдык кижилер боттарының салыышкыннарын кирбейн, боттарының хууда соңуургалдарын бодап, чазактың шиитпирин өзугаар доктаттынып тургустунган нормаларны ажыр малдыг болуп, кайдаа ажыл кылбайн турар кижилерниң район төвүнде болгаш өске-даа суурларда дыка хөй болуп турары хуралга илереттинген. Чамдык кижилер чүгле 3—4 инектер тудуп турар өвес, харын өске-даа азырал амытаннарны база тудуп турар. Чазак доктаалын өзугаар алырга ажылчын, албан-хаакчыларга аът турбас ужурлуг. Ындыг турбуже, Бай-Хаак суурнуң бодунда безин дыка хөй кижилер аттарлыг болуп турар.

Ажылчы чоннарның негелде-хомудалдарынга дыңнангыр болуруп, оларның чагыгларын чогуур өй-шаанда күүседирин, айыттынган четпестерни кыска хуусаада чайладып, Советтерниң ажылынга үндезин экижидилгени чедип алырын депутаттан болгаш Бай-Хаак көдээ Советтин күүскомунган, оон даргазы эш Тутатчиковтан соңгукчулар шынгыы негээннер.

М. ШУР-ООЛ.

Суггарылга бугаларын ажыглавастаан

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң девискээри Ак-Теректиг, Бай-Талдың суггарылга бугалары шаандан бөөр ол черлерден бедик дүжүттү алырынга улуг ролду ойнап келген. Чер эриш эгелей бөөри билек-ле чон ол бугаларның уннарын аштап арыглаш, суун бадырып, суггарылгаже күштү салып турган.

Сөөлгү чылдарда колхоз баштаар чери суггарылгаже шоолуг кичээнгей салбастаан. Бо чылын ол бугаларның суун апрель 20-ге чедир бадырбаан болгаш ашталгазы чоруттунмаан. Колхозтуң Эдер-Куй шөлүнде кукуруза тарыыр 90 гектар шөлүнүң арык бугаларының уннары шуут бүткүлээн.

Бо байдал болза суггарылганы утканы ол бе? деп айтырыгны кижиге сагындырып кээр-дир.

И. ДОРЖУ.

* * *

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң чамдык тарылга шөлдери суггарылга бугаларлыг. Ындыг болза-даа колхоз баштаар черинин суггарылгаже кичээнгей салбастаанындан ол бугалар ажыглаттан үнерине четкилээн. Чижээ, № 2 хову бригадазының 450 гектар тарылга шөлүн суггарып болур Кызыл-Эрик бугазының уну шуут бүде берген. Ол ышкаш Ак-Даг ужунда 150 гектар, Оваа баарында 100 гектар, Кара-Чоога, Бедик-Шат ынчаар 150 гектар шөлдерни суггарып болур суггат бугалары база-ла ындыг байдалда турар.

Ол бригада бо чылын кукуруза, ногаа, картофель, мал чеми сигеннер дээн ышкаш суггарылга негеттинер культураларны 435 гектар шөлге тарыыр. Бир эвес суггарылга-биле хандырар болза, бо культуралардан бедик дүжүт чугаажок алдынар.

Оон ынай Баян-Кол биле Теректиг хемнериниң уннарында 100 гектар хире сиген шөлүн суггаргаш, хөй сигенни өстүрүп ап болурунуң таарымчалыг аргазын ажыглавайн турары харааданчыг.

С. ДОНЗУМ.

Алган хүлээлгелерин күүседир дээш

Областың алдарлыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үрүле Шыырановна Кандан, оон өөнүң эзэзи база сураглыг мурнакчы хойжу Салчак Херелович Кандан бодунуң төрээн колхозунга нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдер дээш үйгу чыдын чок, улуг күженишкинниг ажылдап келген болгаш ажылдап турар. Хойжу өг-бүле 1960 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерин чедишкинниг күүседир соруга-биле хемчеглерни ап турар.

Чеди чылдың ийиги чылында чүс хойдан-на 160 хураганны алыр, хой бүрүзүнден 3 кг 500 грамм дүктү кыргыыр деп хүлээлге алдынган. Моны күүседирде хамыктың мурнуунда маллын ажаалдазын күштелдирери хүлээлгеде базы айыттынган.

Быш эртип, шала чазыгып кээр орта, Канданнар чазаанга хонупкан турган. Олар хойнуң баш санын менди тургузар, хураганнарын хорамча чокка өстүрер дээш оон часкы ажаалдазын күштелдирген. Апрельдің ийиги чартыының баштайгы хүннеринге чедир төрээн 118 хойнуң 122 хураганы менди алдынган, улуг хойларда болгаш дөптелерде хораан чүве чангыс-даа чок.

Сураглыг хойжуларның Улуг-Саамчыырда чазаа үлегерлиг тургустунган, оон кодан девискээри арыгшевер. Бир муң хире хойлар, хураганнар катай кире бөөр кылдыр тудуштур тутканы кажаа, оон өрээлдери ангы-аңгы. Кажаанның улуг өрээлинге 600 хой кирер. Доруга берген асы дөпте хураганнар тускай кажаалыг. Хураганнарны иелерине эмзирер болгаш боос хойларны тургузар өрээлдер аңгы-аңгы, үрелиг кошкарлар тускай кажаажыгаш-биле хандырттынган. Оон аңгыда чаш хураганнар турар бичии кажаажыгаш база бар.

Чазагда шупту кажаалар мунгаш, чылыг болгаш агаар кирер черлерлиг. Кажааларның адаанда чаңгыс-даа өл чок, өдөр курган. Коданда дөрт—беш чүс хой дээрге, дөртен—бежен хой эвес-ле болгай, хөй хой турар кажааларның адаа канчап бичии-даа өл чок болуп турарының ужуру үдел дээрге, эртен эрте кажаадан үндүрүп турарга хойлар кажаа иштин өттүрбес апаар дээрзин хойжулар чугаалап турар.

— Чазагның девискээри изиг оттуг, албек оттуг одарлар четчир, часкы хүннерде хойларны хүннүң-не дээре дээн оттуг черлерге организастыг кадарып, суггат-биле база хандырып турар бис—деп, Салчак Кандан чугаалап турар. Апрельде азы майның бирги чартыынга чедир часкы соок-донат болган чок-ла таварышкылаар. Ындыг үелерде хойжулар өлзөн доруга-даа берген хураганнарны одарже үндүрбейн, кажаа иштинге тургузу сигеннедип турар.

Чамдык хойларда болгаш хураганнарда ак-саргылар тыпты бергенин Үрүле Шыырановна, Салчак Херелович дораан-на эскерип каанар. Бир эвес ол маңгыстар үр болу бөөр болза, хойнуң эзди, кежин, ханын соруп чип турган, дүгүн турулдуруп каптарга, ол дүк дүжүп каар. Өлзөн үеде ак-саргылаан хой кончуг арып баксырап, өлүп-даа болур дээрзин олар тайылбырлады. Ак-саргы тывылган хойларның дүгүнүң дөзүнче «ДУСТ» деп хоранны уруп турган, малдың эзди, ханын сорар маңгыстарны дораан узуткап чок кылган. Аскактаан, кодурлаан болгаш өске-даа аарыглардан аараан хойларны эскирттип эмнээриниң аргаларынга Салчак Кандан өөренип алган, мал эмчилери, зоотехник аңаа үргүлчү дузалажып келген, зооветеринарияның билиглерин улам хандыр өөренип алырының чугула соруулгазын бодунуң мурнунда салган. Ам үеде Канданнарның коданында аарыг мал чок.

Хойжу өг-бүле чазын хураганнарны мынчаар ажаап келген: чаа төрүттүнген хураганнарны 15 хонук четкижеге чедир хүннүң-не иелерине туда эмзирттир, оон сөөлүнде иелери хураганнарын боттары тып эмзирер кылдыр хайгаараар, хураганнарны иелерине тывыштырар турган. Пелериниң суду эвээш хураганнарны хөй сүттүг хойларга чагыштырып турар. Хаймындырган сүттүг шай-биле база арбай далганын шала чиг кылдыр хоорган соонда дээрбедээш, сугга сүт-биле холуй хайындыргаш, оон-биле 50—60 хире хураганнарны олар хүннүң-не эмистиктеп келген.

Бо чылын чүс хойдан-ны чүс алдан хураганны төрүдүп алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгени чедишкинниг күүседир дээш Канданнар хойну ийи катап хураганнадыр дээн. Ынчангаш олар баштайгы хураганнан хойларны шыырактааш, тарып боозадыышкынга киирерининг кырында турар. Ам оларның коданында нарын дүктүг, үрелиг кошкар—4, оон кырынга ам-даа 6 кошкарны тыпар. Мал эмчизи болгаш хой тарып боозадыр техник Х. Тойбу-Хаа бо хойжуларга чедип келгеш, мынчаар сумелээн:

— Сөөк далганында кальций, фосфор, чинге-тараада «Д» деп витамин хөй бар. Ынчангаш сөөк далганын, чинге-тараанны бүдүрүкчүлерге чидиртирге, оларның үрези хөй болур. Хүнде бир кошкарга 100 грамм сөөк далганын, 300—500 грамм чинге-тараанны өске чемнер-биле холуп бөөрге ажыктыг. Оон аңгыда оларның бирээзинге хүнде 800 граммдан 1,5 кг чедир суланы, 1,5 кг сигеннии, 200—500 грамм шишкиндини база оон-даа өске чемнерни берзе эки.

Кошкарлар тургузу азыралда. Кызыл-Даг суурда мал тарып боозадыр пункт белеткеттинген.

Хойнуң баш санын өстүрери, дукүрүн көвүдедири-биле чергелештир оон күжүн улам семиртири, дириг деңзизин көвүдедири база бир ан чугула айтырыг. Эрткен чылын төрээн хойларның бирээзиниң дириг деңзизи 50—70 кг, ирт бүрүзүнүң дириг деңзини 60—90 кг чедип турган. Бо чылын хой, ирт бүрүзүнүң деңзи немелдези оон тудак чок, харын-даа хөй болур ужурлуг, чүге диве, мурнакчы хойжулар чазын, чайын, күзүн хой семиртилгезинче мурнуку чылдарныыдан-даа артык онза кичээнгейин сала берген. Чазагларның девискээринге майның ийиги чартыындан июньнуң бирги чартыынга чедир хек-даван аажок элбек үнген турар. Хой ону оттааш дүрген семириир. Ол чечек үр турбас, июньнуң ийиги чартыындан соңгаар шуут хадып дүжүп каар. Ынчангаш Үрүле Шыырановна болгаш Салчак Херелович ол от хадып дүшкүже чедир хойларын аңаа хүннүң-не одарладырлар. Ындыг болганда хойнуң күжү немежип турары бир ай хире болганда дораан-на илдең апаар. Адаезиниң ажылынга оглу К. Кара-оол, уруу К. Сесенмаа кончуг кызымак дузалажып турар. Үрүле Шыырановнаның найыралдыг өг-бүлезиниң кежигүннери ажыл кылыр дээнде бир эп-сеткилдиг, чаңгыс дем-биле хөделип турар.

Хой семиртилгези частан өгелээн чайлагларже уламчылай бөөр. Чайлаг бүрүзүнде дамырак кара суглар бары хойну хүнде каш-даа катап суггарарынга кончуг таарымчалыг. Хойжу өг-бүле хойнуң дүккүр, эвткир продуктулуун улам бедидер соруулгаже Серепаа Кан-оол.

Үрүле Шыырановна Кандан.

АГРОНОМНУҢ СҮМЕЗИ

Ногаалар бүдүрининиң бот-үнезин чиигедир

Бистиң областың колхозтары сөөлгү чылдарда ногаа культураларының тарылгазының шөлүн дыка калбарткан. Ногааларны бүдүрери, оларны күрүнеге болгаш колхоз рыногунга садары чыл бүрү өзүп турар. Кызылдың болгаш өске-даа хоорайларның, ажылчын суурларның ажыдчы чону ам магазиннерден согунаны, дузаан оргуреци, помидорну, капустаны болгаш корнеплодтарны садып ап болур апарган.

Бир эвес эки өстүрүп, ажаап алыр болза, ногаа ажылы ажыл-агыйның бир бедик орулгалыг адыры болур. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу», Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» болгаш өске-даа чамдык колхозтар ногаа ажылындан өвээш өвес орулганы ап турар.

Ынчала-даа ажыл-агыйларның хей нуруузунда ногаа ажылы карылгалыг адыр болуп артпышаан. Ол чүге ындыг болуп турарыл?

Өске көдээ ажыл-агый культураларынга бодаарга ногааларны бүдүрининге өлзөн улуг чарыгдалдар негеттинер. Ынчаарга колхозтуң ажылагый ажыл-чорудулгазын хынап көөрде бүдүрген продукцияның болгаш ону садып саарганындан кирген акша орулганың хемчээли кайы хире дээрзинче шоолуг кичээнгей салдынмайн турары четпес. Ажыл-агыйның түс-түс адырлары орулгалыг болуп турар бе дээрзин центнер продукцияның бот-үнезининиң санаашкынындан билип ап болур.

1959 чылда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң чижээн алырга мындыг: ногаа ажылынга 2480 күш-хүнүү чарыгдаттынган. Бир күш-хүнүүн үнези 9 рубль 80 көп. деп алырга, ол 24304 рубль болур. Бүдүрүлге хереглелдеринге 37904 рубль, тодаргайлаарга ол адырга чарыгдаан күш-хүнү бүрүзүнге 15 рубль 28 көп. чарыгдаттынган. Маңаа үрезиннерниң, чемишчидилгелерниң өртек-үнези, техниканың элендизи транспорт, нинти ажыл-агый болгаш нинти бүдүрүлге чарыгдалдары кирер. Оон аңгыда культура-амыдыралга чарыгдалдарны болгаш өске-даа шилчидилгелерни өөренип көрген Ногаа ажылынга үнген нинти чарыгдалдарны дүжүттүн нинти чыылдазынга хуваагаш, бир центнер ногааның бот-үнезин ажыл-агыйның санмедээзин өзугаар алырга 111 рубль болган.

Бир эвес өске ажыл-агыйларныыбиле деңнээр болза, бо бот-үнезин улуг деп санап болбас. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда центнер ногааның бот-үнези 400 рубль ажыг, Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунда—237 рубль болган.

Центнер ногааның бот-үнезинин бедик болуп турарының кол чылдаганнары болза, оларның дүжүдү куду, бүгү ажылдарны өн кошкак механизастааны, бүдүрүлге хереглелдеринге чарыгдаадар улуг болуп турары болур. Ногаа культураларының дүжүдүнүң мындыг ийи чижээн ап көрөөлинер (бир гадан центнер-биле):

	«Күш-ажылдың хостуу» колхоз	«Искра» колхоз
Огурец	123,3	—
помидор	146,7	33
капуста	273,2	40,7
согуна, чеснок	106	10

«Искра» колхоз ышкаш ногаа ажылын ынчаар чорудар болза канчап-даа болбас дээрзи билдингир. Бир эвес ажыл-агыйның бүгү адырлары арыг орулгалыг, продукцияның бот-үнези ону сайгарып турган үеде садып алыышкын өртөөнден дыка куду болур болза, чүгле ынчаарда ажыл-агыйның экономиказы бедик деңнелге турар деп чүвени колхоз даргазы эш Доктугу биле агроном эш Злыгостаев олар эки билип алза чогуур.

Колхозтарның агрономнары болза эрткен чылын центнер ногаа бүдүрининге кайы хире чарыгдалдар үнгенин хынап көргеш, бо чылын ол чарыгдалдарны эвээжедир талазы-биле бүгү чүүлдерни тодаргай санап кылыр ужурлуг. Чамдык колхозтар рассаданың ужур-дузазын чедир үнелевейн, олуртур ногааларны таарымчалыг эвес өрөөлдерге ырбыскын, кошкак кылдыр өстүрүп ап турары шын эвес. Чүге диве, эки дүжүттерни алыры оларның шынарындан хамаржыр болгай.

Эрткен чылын өлзөн хөй ажылагыйлар ногаа культураларының тарылгазын хожудаткан, ол чорук дүжүттү 20—30 хуу кудулаткан. Бо чылын чер-чернин байдалынга таарыштыр өн өки агротехниктиг хуусаларда тарылганы чорутса чогуур.

Хөрзүнү ажылдап кылырынче улуг кичээнгейни салыр. Бок үнүштернин үрезиннериниң үгдереп үнерин болдурбас дээш хөрзүнү лущение-биле үлдүрертири чугула. Бир гектарга 30—40 тонна ирик өдекти төгери ыяавыла чорудар агротехниктиг хемчег деп санап турда-ла колхозтарның хей ээнин ногаа культураларының шөлүнге өдек төкпейн турар. Оон уламындан өвээш дүжүттү ап турар. Минералдыг чемишчидилгелерни ажыглаары чугула. Тарылгаларның ажаалгазынче, ылаңгыя суггарылгаже, одуруглар аразын ажылдап кылыр, хөрзүнү үлдүредир, бок үнүштерни аштап арыглаар хемчеглерже улуг кичээнгейни салыр.

Ногаа культуралары чылыгга, өлүшкка ынак, үлдүргей хөрзүнге эки өзүп үнер болгаш үнүш-дүжүттүг эвес хөрзүнге ынак эвес. Бо байдалды өөренип көрбейн барып болбас.

Ногаа культураларын өстүрерининге күш-ажылдың улуг чарыгдалдары үнери чугаажок. Ногаа ажылынга механизастаашкынны кончуг кошкак нептередип, ажылды хол-биле чорудып турар чорук ооң бот-үнезин аартадып турар. Ногаа культураларының тарылгазы хей болган тудум-на ону механизастаары белен болгаш өстүрүп алырынга эвээш чарыгдал үнер. Ынчангаш тарылга шөлдерин калбартып база эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннерин шинтгээдип ажыглаарынга үндезилээш дүжүттү бедидип турган, ногаалардың нинти чыылдазын көвүдедири—продукцияның бот-үнезин чиигедириниге идегелдиг арга ол.

Бистиң областың колхозтары ногаа культураларының үрезиннерин улуг чарыгдалдар чокка бодунуң ажыл-агыйынга өстүрүп ап болур аргалыг турган-ла, олче сагыш салбайн, үрезиннер тыптынып алырынга чыл бүрү хей чарыгдалдар үндүрүп турар. Бо чылын ажыл-агый бүрүзү боду үрезинниг болурун бодаза чогуур.

Чонну ногаалар-биле хандырарын экижидер төлээде, садыг организациялары бо чылын областың бүгү районнарының төптеринге четчир ишкир хемчээлдиг ногаа шыгжаар черлерни тудар ужурлуг. Чазактың доктаалын өзугаар колхозтар-биле ногаалар садып алыр дугайында керээ чарары чугула. Белеткелчилер болза керээ чарган соонда колхозка авансыны тыпсып болур.

В. УТКИНА,
агроном.

Айтырыглар болгаш харыылар кежээзи

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал суурда эш Хүргүлек эргелекчилээн көдээ клубка айтырыглар болгаш харыылар кежээзин организастаан.

Ажыл-агый, эртем, культурага хамаарышкан өлзөн хей айтырыгларны суурнуң чурттакчылары айтырыглар хааржаанга суккан.

Кежээнин болурунга чедир каш хонук бурунгаар ол айтырыгларны тус-тус харыылар кижилерге тарадып берген.

Айтырыгларны харыылаарынга эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Сафронова, колхоз даргазының оралакчызы Суктер, школа башкызы Сарыглар киржип, тода, билдингир харыыны бергеннер.

Бо болган кежээге колхозчулар улуг сонуургал-биле киришкен болгаш моон соңгаар ол чижектиг кежээлерни доктаамал эрттирип турарын күүзээннер.

М. НОРБУ.

Бир чагааның изи-биле

Кээргээр сеткили чок ада

«...1958—1959 өөредилге чылында Кызыл-Мажалык ортумак школазының тоску класызына өөренип турумда аванның хоочузу улам кедерээн. Аван өг-булеге бажың ажылын кылып албас апаарга ооң бажыңга кылыр бүгү ажылдарын күүседири—ада-нениң өн улуг уруу менээ таварышкан. Ынчангаш дунмаларымның болгаш ачамның, аарыг аванның идик-хеевин чуп, аъш-чем кылып, шала чуп, бажыңның өске-даа ажылдарын кылып кириптим. Ынчангаш, кичээлдерге белеткенип, өөренип эрткенин катаптаары менээ берге апарган. Ынчап баар орта өөредилгемни ара каар ужур менээ таварышкан.

1959 чылдың апрель айның 28-те бистиң ынак ааваыс аар-берге аарыгга шыдашпайн мөчүп калган. Ааваыс мөчээнинин соонда каш-ла айлар болганда бистиң адаыс Хертек Кан-оол өскүс биче уруглары бистерни каггаштың район төвүнден дыка ыракта бир хөрээзжен кижиге барып олуруп, оон-биле ашак-кадай болчу берген. Адаыс бистен чорутка-ла ам 9 ай чедип турар. Ол, уруглары бистерге кээп, кандыг-даа дуза чедирип көрбөөн. Өскүс биче уруглары бистерни ачаыс шуут уттупканы ол ирги бе?

Серепаа КАН-ООЛ».

* * *

Рецензиядин: Бо чагааны Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурда чурттап турар Кан-оол Серепаа Хертековна бижээн. Чагаада бижиттингөн фактыларны хынаар дугайында хемчегни редакция алган. Фактылар шупту-ла шын болган.

Серепааның болгаш ооң дунмаларының аваазы бичии уругларын коммунизмниң тургузукчулары, төлептиг кижилер кылдыр кижизидип өстүрер дээш бүгү-ле хемчеглерни ап, шудургу ажылдап чораан. Ак сеткилдиг, эриг баарлыг ава алды уругну өстүрүп доруктурып, кижизидер дээш кыштың соогун, чайның изиин билбейн чораан. Уруглары әртем чедип алзын дээш оларның өөредилгезин үргүлчү хайгаарап, эки өөренирининге оларның авазы таарымчалыг байдалды тургузуп бөөр турган. Серепаадан өскези ам-даа назы четпээн. Эң бичези ам ийи харлыг. Олар шупту өзүп келгеш, калган иезиниң «ооларым, кыстарым келир үениң тургузукчулары өзулуг кижилер болзуннар» деп үргүлчү йөрээп, бодап чораан күзелин боттандырар.

Кадайы мөчээн соонда 1959 чылдың август айда Хертек Кан-оол Хүрү дээрзи өскүс биче алды уругларын бажыңына кандыг-даа хайгаарал чок эвээ каггаш, Кыдыы Шыра-Булак деп черде чурттап турар Х-ни кадай кылып алган. Ам ол ында «Барлык» совхозтуң оттуларын ыяжын таныыдап турар. Бо үениң дургузунда Хертек Кан-оол Хүрү уругларына кандыг-даа дуза чедирбейн келген. Ийи оглу Кызыл-Мажалык школазында өөренип турар. Ийи бичии уруу амгы үеде аарыг, олар эмчилерниң эмнээшкин хайгааралында. Серепаа өөредилгезин ара каггаш, өскүс чаш дунмаларын ажаап турар. Ачазы уругларынын чаныга олуруп, оларны ажаап карактап турган болза Серепаа онгу класоты доозуп, бышкан билигниг аттестадын алыр ийих! Ажылчын аныяктарның кежээки школазынга өөренирикиниң аргазы бенин чок болган. Ооң чаш дунмалары аваазының чок апаргаанын билир. «Ачаыс дириг болгай, ол чүге биеги каапкаш барганыл, кажан келирил?» деп үргүлчү-ле айтыра бөөрлер. Үгбазы дунмаларының айтырыын канчаар харыылаарының аайын тыппас. Та келир ада, та келбес ада. Билдинмес.

Чаш ажы-төлүүнү кандыг сагыштыын-биле каапкаш бардын, оларга чүге дуза чедирбес сен? деп айтырыгны Хертек Кан-оол Хүрүге чон тургузуп тур! Ол ону канчаар харыылаар деп бодап турар ирги? Ада кижиниң уругларының дугайында кээргээр сеткили, эриг баары кайыл? Кан-оолдуң хары ам бежен. Ооң улуг уруу Серепаа он сес харлыг. Оон бичези он алдылыг. Уругларымны өскүүретпейн азырап турзумза оларым ам удавас менээ боттарының ажыкдузазын чедирип, кырый берзимзе мени азыраар болгай дээрзин чүге бодавайн турарыл? Оон-биле өг-бүле туткан кижи Х. канчап черле соңгу ие болуп шыдавас болду ол? Хей-хей соңгу иелер өзулуг төрээн иелер ышкаш сагыш чованчыр болгай.

Ажы-төл кижиниң амыдыралчурталгазының чоргааралы болгаш каастакчызы, ажы-төл ышкаш кижиге эргим, ан-не үнелиг чүве чок дээрзин Хертек Кан-оол канчап уттупкачы ол? Ол совет аданың төлептиг бедик алын чүге үнелевезиг? Серепаа болгаш ооң өске өскүс дунмалары төрээн адазының оглум, уруум диген эргелелдиг чылыг сөзүн, оон часкыдыышкынын, аданың уругларына дузаламчызын четтикпейн манап тур! Бо төлеп чок аданы шынгыы көөр үе келбээн бе?

Командирлер семинары

Таңды районнуң бүдүрүлгелеринде, совхозтарында болгаш колхозтарында улусчу эки-тура дружиналар командирлериниң болгаш эш-хуузунун судтар даргаларының бир хонукчуг семинары болуп эрткен. Аңаа 20 ажыг кижи киришкен.

Семинарга эш-хуузунуң судунуң эрге-хүлээлгези, нинтиниң корум-чурумун үрээрлерге удур демиселге улусчу дружиначыларның ролю, социалистиг хоойлу-дурумну сагыырын боттандырар талазы-биле сорулгалар деп темалардыг лекциялар номчуттунган. Дружиналар командирлери болгаш эш-хуузунуң судтарының даргалары боттарының ажылының дуржулгазын база солушканнар. Элегес суурда улусчу дружинаның командири Шмелев, «Тиилелге» совхозта—Имыжаа олар боттарының чоруткан ажылдарының дугайында информациялар кылганнар.

Түннелинде СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи эш Горелов улусчу дружиналарның сорулгаларының дугайында чүве чугаалаан. Чамдык дружиналарның ажылында четпестернин болгаш частыгларның чижектерин көргүскеш, оларны эдер талазы-биле хемчеглерни дружиналар командирлеринге ол тодаргай таныштырган.

Улусчу эки-тура дружиналарының болгаш эш-хуузунуң судтарының ажыл-чорудулгазын улам ынай экижидеринге семинарның улуг ужурдузалыын оон киржикчилери демделеп турган.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

ЧАА МАГАЗИН

Тайбынным, частың болгаш күш-ажылдың байырлалынга—Майның 1-ге алдар болдурган социалистиг чарышка киришпишаан, облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелелинде прораб эш Николаевке удурткан тудуг-жулар Кызылдың Доңмас-Суг девискээринде чаа магазиниң тудуун эки шынарлыг кылдыр доосканнар. Ол магазинни хары угда 6 садыгжылар ажылдаар кылдыр таарыштыр туткан, бус-биле чылдыр системаны киирген. Чаа магазин майның 1-де ажылдап эгелээн.

Магазиниң тудуун дүрген болгаш шынарлыг кылырынга хоочун тудугжулар эштер Федотов, Лебин, Кыргыс, Попова, Тюлюш олар ам мурнакчы ажылдааннар.

Т. ИВАНОВ.

Суг

Чаа-Хемнинг Ак-Дыт суурунда Ак-Дыт ортумак школазының 8-ки классының учениктери Ш. Ооржак, Ш. Ооржак, Ш. Ооржак,

Бистиң Төрээн чуртувустуң делгемнеринге

Балтикадан Оожум Океанга чедир, соңгу-чүктен мурнуу кыдыларга чедир—бистиң бүгү улуг чуртувус Май 1-ни—күш-ажылдың кижилериниң чаңчыл болган улуг байырлалын өөрүшкүлүг демдеглээн.

Майның Бири Чөөн-чүкке, Камчатканың ажыл-ишчилеринге бүгүле черлерден арте эгелээн. Ыраккы бүүрелчиннерни чаа чаттан хар агартыр бүргээн, Авачинск бухтаның хая-капшалының кадыг-дошкун байдалын чымчаткан турган. Оруктар ийинде хөртүк харлар... Ынчалзажок ол майның байырлалының хүнү.

Чеди чылдың ийиги чылының Май 1-ин Камчатка күш-ажылчы чедишкиннериң дугайында рапорттары-биле уткаан. Камчатканың балыкчы флоду Ыраккы Чөөн-чүктүң балыкчыларының ортузунда бирги черни тудуп турар. Аныяк капитан Геннадий Влазнев баштаан «Кызыл тук» деп алдарлыг траулериң экипажы чыскаалчыларның колонназынга чораан. Г. Влазнев флотта хожудап турар траулерге ажылдаары-биле Валентина Гагановаңың үлегери-биле бир-ле дугаарында шилчээн. Ынчангаш ам ооң корабли балык тывыжының талазы-биле чыл онаалдазын күүсеткениниң дугайын бир-ле дугаар рапорттаан.

Майның бири улам ынай, чуртүн ханызынче, Барын-чүкче шилчип турган. Ол Обь хемде хоорайга — Новосибирскиге чедип келген, шериг парадының соонда анаа болган чыскаал күүлүг, байырлалдыг, каас чараш болган. Өөрүшкүлүг күш-ажылчы тиилелгелериң рапортун хоорайның лозуннарында болгаш транспарантыларында бижээн турган.

Чеди чыл бурунгаар аңаа, Обь хемниң эриктеринге каш-ла борбак бажыңнар турган. Май 1-ниң хүнүнде миллион ажыг чоннуг Новосибирск индустриялың, эргемнин, культураның чедишкиннериниң дугайын рапорттаан. Бүдүүлгелериң коллективтери чеди чылдың ийиги чылының дөрт айларының программазын дөрт хонук эрте доскан. Заводтар 70 ажыг чаа машиналарның, приборларның, кылыгларның хевирлерин шингээдип алган.

Ленинградка каан хүннээрек эртен болган. Ладога хөлдүү доштары Невага эштип чоруп турза-даа, ол хүн час хоорайда иле билдингир болгаш быжыы-биле кирген турган. Байырлал чаңчыл болган далай парады-биле Невага эгелээн. Ооң соонда Орду шөлүнге шериг парады болган.

Ленинградтың ажылчы чоннарының чыскаалын күш-культуржулар ажыткан. Өң-баазын спортчу хептер кеткен муң-муң ооллар, кыстарның кырында «Коммунизм тиилээр!» деп сөстерден тургустунган улуг үжүктер көдүрүп үнген. Оларның соонда тук тудукчуларының колонназы чоруп турган. Ооң бажында — бүгү чуртта сураглыг кижилер,— Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары А. В. Бородулин, В. Я. Карасев, Н. И. Першин. Олар Ленин хоорайның алдар-биле бүргеткен түгүн ап чорааннар. Орду шөлүнүң улуг делгем девискээри бир кыдыындан бир кыдыынга чедир хөй чон-биле долган турган. Ленинградчылар май бириниң чыскаалынче күш-ажылчы тиилелгелериң рапорттары-биле, транспарантылары-биле үнгеннер, оларның кырында СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларының сөстерин, Ленин хоорайның ажыл-ишчилериниң чеди чылды хуусаа бетинде күүседир дугайында хүлээлгелерин бижип каан турган. Чыскаалдың киржикчилери К. Маркстың, Ф. Энгельстин, В. И. Ленинниң, партияның болгаш чазактың удуртукчуларының портреттерин ап чорааннар. «Чеди чылды —беш чылда», «Делегейге — тайбың»—деп сөстер 700 ажыг муң кижи киришкен байырлыг кылашка онза хөй удаа каталтап турган.

Киевчилер Май бириниң чыскаалынче күш-ажылчы тиилелгелериниң рапорттары-биле үнгеннер. Украинаның үлетпүрү дөрт айлар планын хуусаа бетинде, апрель 27-де күүсеткен. Онаалдадан ажыр хөй хөмүр даш, нефть, газ, демир рудазы тыптынган, кан, прокат, машиналар бүдүргүнген. Ховулардан өөрүшкүлүг медээлер кээп турган. Бо частың бергелерин ажып эртпишаан, тараажылар келир үениң дүжүдүнүң быжыг үндезинин салып турарлар.

Делегей пролетариадының улуг башкылары К. Маркстың болгаш В. И. Ленинниң дүрүү хевирлерин көргүскен, аэростатка көдүрткен улуг пөстер дээрде бедин-биле киискип чоруп турган. Шериг парадының соонда Крещатиканың бир кыдыындан бир кыдыынга чедир чыскаалчылар долган. Олар улуг орус улустун, бистиң Ада-чуртувустун бүгү акы-дүнмалышкы улустарының алдары кылдыр, социалистиг чуртларның алдары кылдыр ура, кыйгылар салып турган.

Бажың бүрүзүнүң кырында, заводтарның эжиктеринде, башня краннарының кырында — тук-ла, тук. Ол болза Белоруссияның пейзажының чардынмас кеззэ болу берген. Аңаа шериг парадының соонда байырлыг чыскаалды мурнакчыларның болгаш бүдүүлгениң чартыкчыларының колонназы ажыткан. Минскичилер байырлалды алдарлыг күш-ажылчы ажыл-херектери-биле уткааннар. Хоорайның үлетпүрү дөрт айлар программазын хуусаа бетинде доосканнар. Он-он миллион рубльдің кылыгларын пландан ажыр бүдүрүп үндүрген. Төп шөлде индирниң ийи-биле трактор тудукчулары болгаш пес-таавычылар, инструментальщиктер болгаш идик кылыкчылары, бирги класстың автомат шугумнарының болгаш универсалдыг тракторларның, станоктарның болгаш приборларның тургузукчулары эрткеннер. Тудугжулар база эрткен. Олар боттарының холдары-биле Минскини хүл-ыйбадан көдүрүп, чечектелип турар хоорай кылдыр хуулдурганнар.

Риганың ажылчы чоннарының байырлыг кылажы каш шак иштинде үргүлчүлээн. Чыскаалчыларның одуругларына коммунистиг ёзу-биле чуртаар, ажылдаар деп шиитпирлээн кижилер база чораан. Хоорайның бүдүүлге черлеринде 1700 ажыг бригадалар, 40 цехтер болгаш 30 эвлечеглер коммунистиг күш-ажылдың коллективтери деп атты алыр эрге дээш демисежип турар. Байырлалдың бүдүүзүнде 300 коллективтерге хүндүлүг атты тывыскан. Далай чанының хоорайлары Лиепаяның, Вентспилстин, хоотун хоорай Даугавпилстин чуртакчылары, бо чылын Совет Латвияның 20 чыл болган оюн демдеглээни-биле республиканың бүгү ажылчы чоннары Майның бирин улуг байырлал кылдыр демдеглээннер.

Таллиннің ажылчы чоннарының холга туткан транспарантыларында партия, чеди чыл, тайбың, коммунизм деп сөстер хөй бижиттинген чораан. Бо чылын Майның бири оларга ийи дапкыр өөрүшкү болган — чүгле часкы үе келген эвес, харын ооң-биле кады чеди чылдың ийиги чылында чаа күш-ажылчы тиилелгелер чедип алдынган. Республиканың үлетпүрү дайын мурнунда үе-биле деңнээрге продукция бүдүрүп үндүрериин 10,3 катап көвүдеткен.

Азербайджанга Совет эрге-чагырганың тиилелгезиниң болгаш Коммунистиг партияны тургускаанының 40 чылының байырлалының байырлалдыг апрель хүннери Бакуга ол хевээр сагындырып турган. Бакунуң болгаш бүгү Азербайджанның ажыл-ишчилери Майның бирин пролетаржы интернационализмнин идеяларының, совет улустун найыралының болгаш акы-дүнмалышкы чоруунуң тиилелгезиниң демдээнин адаа-биле байырлап эрттирген. Нефть суургаларына хүннүң херели алдыннандыр дээп кээри билек-ле хоорай байырланчыг диңмит-биле долган турган. Ындыг янзылыг часкы агым, ажылчы чоннарның чыскаалдары хоорайның кудумчулары-биле Ленин шөлү чаптылган далайже угландыр чоруткан. Азербайджаннар болгаш орустар, армяннар болгаш грузиннер, он-он янзыбүрү национаддарның төлээлекчилери чаңгыс одуругга чоруп турганнар. «Тайбың» деп сөс чыскаалганнарның үннериндеи ыравайн чораан.

Азербайджанның найысылалының ажыл-ишчилери бо чылды эки эгелээннер. Хоорайның үлетпүрү дөрт айларның планындан ажыр хөй нефтини, газты, нефть продуктуларын, нефть дерилгелерин, цементини, пөстерни, идиктерни, трикотажты, даараныла кылыгларын, эъшчем бараннарын берген. Нинги продукцияның хемчээли эрткен чылдың бо үезин-биле деңнээрге 12 хуу өскен. Бүгү чуртларның улустары-биле найыралче база кады ажылдажылгаже чүткүлүн Бакунуң ажылчын аңгызы болгаш интеллигенциязы чер бөмбүрөөзиниң 40 чуртларында бодунуң бүдүүлгелериниң продукциязының 160 аттарын берип турары-биле көргүскен.

Армениянның хүнээректиг найысылалынга — Ереванга Май бириниң чыскаалы элээн каш шак иштинде үргүлчүлээн. Ереванчыларның аалчыларының арызында Ливаннын, Гваделупаның, Гаитаның болгаш Тунистиң төлээлекчилери — Копенгагенге бүгү делегей хөрээженнериниң ужуражыышкынының киржикчилери база турган.

Даг-дашты чара шаап баткан, дамырак кара суг дег орайтаан час Узбекистанга чаптыла берген. Май бирниң байырлалын демдеглээн узбек улустун кайгамчык чаагай чедишкиннери частың күчүлүг чечектелишкининге улам тода чайыннаныр турган. Республиканың хөвеңчилери шаг-үени дүргедетпишаан, тарылганы көстүп көрбээн кыска хуусаада доозун турар. Узбекистанның индустриязы бедик темпилерни база чедип алган. Ол ажыл-херектің херечизин Ташкентиниң ажылчы чоннарының байырлыг кылажы илереткен. Чыскаалдың киржикчилери СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларының сөстерин бижээн транспарантыларны өрү көдүрбүшаан, төрээн партияның шылгарангай удуртулгазы-биле чеди чылдың төлевилеттинген сорулгаларын кыска хуусаада чедип алырынга беленин илереткеннер.

Ашхабадка Май 1-ниң чыскаалы «Тайбың дээш», «Коммунизм дээш», «Чеди чыл дээш» деп лозуннарның адаа-биле эрткен. Чыскаалдың киржикчилери төрээн Коммунистиг партияны, Совет чазакты, улуг совет улусту алдаржыдып турганнар.

Часкы хүн үнери билек Кулунда ховузунга тракторларның күчүлүг даажы хеп-хенертен соксай берген. Ол болза Табун районнуң кур черлиг үш совхозтарының, Алтай крайның механизаторлары ийи эвлечеңиң белдиринге машиналарын доктаадып кааш, Май 1-ниң митингизинге чыглып турганы ол. Байырлал бригада бүрүзүнге, ферма бүрүзүнге киткеп турган. Ол Белоруссиядан, Украинадан болгаш Поволжьеден аңаа келген ажылчыннарга онза солун болган. Олар байырлалды чаа бажыңнарга эрттиргеннер. Чүс-чүс чылдарда кадар өөт бүргеп чыткан черлерни штурмнавышаан, Кулунда ховузунуң чагырыкчылары Табун районну улуг тараа фабриказы кылдыр хуулдурганнар. Ол-ла ышкаш энтузиазм-биле олар ам ийиги кур чер—мал ажылын база көдүрүп турар.

Май Бириниң хөй санныг чыскаалдары Вильнюске, Тбилисиге, Кишиневка, Сталинабадка, Фрунзеге, Алма-Атага, Ашхабадка, Хабаровскиге, Свердловскиге, Краснодарга болгаш чуруттун өске-даа хоорайларына болгулаан.

(СЭТА).

Кара-Чыраның хойжуларында

Кара-Чыраа—«Кызыл партизан» совхозтуң малчыннарының улуг турлаа. Хойжуларның кыштагларының ортузунда хойжу эш Джжазанның кыштаанда культура баазазы бар. Ооң кызыл булуңунуң ишти арыгшевер, каасталгазы эки. Совхозтуң болгаш хойжуларның 1960 чылда күүседир социалистиг хүлээлгелерин бижээш, кызыл булуңнуң ханаларында аскылап каан. Янзы-бүрү чуруктар, плакаттар, лозуннар-биле база шимээн. Стол кырында чыскаалдыр салгылап каан солуннар, журналдар болгаш патефон-даа бар. Хойжулар өй-өйде маңаа кээп, солуннарны номчуп, кинону көрүп турарлар.

Апрель 13. Ол хүн бүргет болганы-биле хүннүң ашканы билдинмейн, Кара-Чыраага кежээ дүжүпкен. Шупту хойжулар кежээкинин 8 шак үезинде кызыл булунга чыглып келгеннер. «Кызыл партизан» совхозта профэвилелиниң ажылчын комитединиң даргазы эш Даш-оол Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилериниң ажыг чагаазын база совхозтуң болгаш туслуг малчыннарның 1960 чылдың бирги кварталында социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин хойжуларга таныштырган.

Ооң соонда совхозтуң дирекциязының, партбюронуң болгаш профэвилелиниң ажылчын комитединиң мурнундан мурнакчыларга шаннаалдарны болгаш шилчиир вымпелдерни тывыскан. Совхоз 1960 чылдың бирги кварталында күрүнеге эвт. сүт дужаар планын ажыр күүсеткен болгаш сүт саалдазы эрткен чылдагызындан алаан бедээн.

Кара-Чыраада хойжу И. Норбу 600 хойну кадарып турар. Ооң иштинден оолдаан 517 хойдан 530 хураганны хойжу менди камгалап алган. Ынчангаш эш И. Норбу бирги кварталдың түңнелинде хойжуларның арызынга бирги черни эзлеп, 75 рубльбиле шаннатпышаан, шилчиир вымпелди алган. Ол ышкаш багай эвес көргүзүглерлиг болган хойжу С. Сырат 50 рубль-биле, инек кадарчызы О. Биче-оол 75 рубль-биле шаннаткан болгаш шилчиир вымпелди алган. Совхозтуң малчыннарында ооңда өске шаннатканнар бар.

Я. СОЯН-ООЛ.

Май 1-ниң байырлалын Даштыкыга эрттиргени

Бүгү диттерде, чер делегейниң бүгү чуруттарында улус чоннар делегейниң ажылчы чоннарының өп-сеткил каттыштырылгазының хүнү, бүгү чуруттарның ажылчыннарының акы-дүнма ёзузунуң хүнү—Майның бирин байырлалдыы-биле демдеглеп эрттиргеннер. Бо байырлалга май бириниң туктары бүгү делегейниң кырынга киискип турган. Бүгү күш-ажылчы кижи төрелгетен-биле бодунуң өп-сеткил каттыштырылгазын, чер делегейниң кырынга тайбың дээш демиселге бодунуң чайгылыш чок күзел-соруун көргүспүшаан, чаагай сеткилдиг миллион-миллион кижилер кызыл туктарның адаа-биле эрткен.

Кыдаттың найысылалы — хоочун Пекин — республиканың бүгү хоорайлары болгаш суурлары-биле бир дөмей часкы байырлалдың каасталга шимелдези-биле база-ла шыптына берген турган. Чурумалдыг кылдыр каастаттынган кудумчуларже болгаш шөлдерже ажылчы чоннарның чайыннанчак туктары болгаш чечектер туткан колонналары үнген. Хоорайның янзы-бүрү районнарынга болгулаан чыскаалдарга ажылчыннар биле албан хаакчылар, сургуулдар биле школачылар күш-ажылчы улуг тиилелгелериниң дугайын чугаалап турар транспарантыларны болгаш макеттерни тудуп алгаш эрткеннер.

Кылаттың Коммунистиг партиязының болгаш чазактың удуртукчулары Мао Цзэ-дун, Лю Шао-ци, Чжоу Энь-лай, Чэн Юнь, Чэнь И олар Тяньцзин, Чэнду, Шанхай, Гуйян, Куньмин хоорайларга Май 1-ге тураскааткан байырлалдарга киришкеннер. Кыдаттың бүгү хоорайларынга болгаш суурларынга улустун чыскаалдары, селгүүстээшкиннери болгулаан болгаш оларга миллион-миллион кижилер киришкен.

Польшаның найысылалы—Варшавага кызыл туктар часкы хатка киискип турган. Бүгү-ле черлерге лозуннарны, транспарантыларны, Маркс, Энгельс, Ленинниң портреттерин аскылаан. Дыка хөй транспарантыларга «Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери—тайбынның үндезини» деп сөстер бижиттинген. Культура болгаш эртем Ордузунуң чанында шөл өндүр чаагай. Польша найысылалдың бүгү районнарындан чыскаалчыларның колонналары кончуг эрте ол шөлче чоруп турганнар. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының болгаш чазааның удуртукчулары төп индирге көстүп келген. Май 1-ниң улуг митингизиниң эгелээнинин дугайын чарлаан үгер-бооларның даштаашкынары диңмиреп үнген.

Шөлдүң кырында агаарга ак көге-бугалар — тайбынның демдээ ужуп үнгүлээн. ПКАП ТК-ның өмунээзинден В. Гомулка митингинин киржикчилеринге байыр чедирип, чүве чугаалаан.

42 чылдарның мурнунда тиилелгелиг Октябрь революциязының чорудулгазында делегейниң капиталистиг системазынга согугну чедирген, делегейде баштайгы социалистиг күүрүнени тургускаш, ону улуг күүлүг күүрүне болдуруп, ам коммунизмче тиилелгелиг базымнар-биле чоруп орар Совет Эвилелиниң улустарынга Польшаның ажылчы чоннары боттарының акы-дүнма изиг байырын чедирип, өп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп тур деп В. Гомулка чугаалаан.

Митингиниң сөөлүнде польша найысылалдың шөлдеринге, парктарынга, садтарынга артистериниң түүл бүрү көргүзүглери, спорт хемчеглери. улустун селгүүстээшкини болгулаан.

Герман Демократтыг Республиканың хоорайларының болгаш суурларының миллион-миллион чуруттакчылары Май 1-ниң байырлалдыг чыскаалдарынга киришкеннер. Демократтыг Берлиниң байырлал шинчилиг кылдыр каастап-шиметтинген кудумчуларынга өөрүшкүлүг чоннун хөглээшкини дыка эрте эгелээн. Ол хүн мурнукузу ышкаш Маркс-Энгельс-Плац шөлү каас-чараш кылдыр шиметтинген турган. Маңаа национал улусчу армияның шериглериниң парады болган. Ооң дараазында ажылчы чоннарның үш чартык шак ажыг үе үргүлчүлээн чыскаалдары эгелээн. ГЧСП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү Герберг Варнке Май 1-ниң чыскаалының киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан.

Софияда Георгий Димитровтуң Мавзолейиниң мурнунда делгем шөлдү ажылчы чоннарның колонналары дола берген турган. Төрээн чурттуң экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир дээш, улустар аразынга тайбын болгаш найырал дээш эрес-маадырлыг демиселче кыйгырып турар туктар, плакаттар, лозуннар киискип турган. Болгарияның найысылалыңга колонналарның байырлалдыг чыскаалдары 3 шактарда үргүлчүлээн. Болгар улустун күжүн болгаш сырый каттышканын, социалистиг тургузуушкуннуң оруу-биле, улустар аразында тайбының болгаш найыралдың оруу-биле бурунгаар базарынга чайгылыш чок шиитпирлиин ол чыскаалдар көргүскен!

Чыскаалга үнген ажылчы чоннар Прагада Вацлав шөлдү дола берген турган. ЧКП ТК-ның бирги секретары, республиканың президентизи А. Новотный чехословак улуска байыр чедирген. Бо чылын Май бириниң байырлалы социалистиг тургузуушкунда чехословак улустун улуг тиилелгелериниң лозуунун адаа-биле эртип турар деп ол демдеглээн. Социалистиг чуруттарның бүгү улустары-биле чехословак улустун акы-дүнма өп-сеткил каттыштырылгазының дугайын, акы-дүнма совет улус-биле чехословак улустун бузулбас мөңге найыралының дугайын А. Новотный онзалап чугаалаан.

Май 1-ниң чыскаалдары Чехословак республиканың өске-даа хоорайларынга база болгулаан. Ол чыскаалдар болза социализмниң тургузуушкунун доозарынга, бүгү делегейнин кырынга тайбыңны быжыглаар дээш демисежиринге чехословак улустун шиитпирлиининң чайыннанчак көргүзүү болган.

Индияның янзы-бүрү хоорайларынга чанчыл ёзугаар байырлал эртен эрте туктарны көдүрүп үндүреринде эгелээн. Маңаа кызыл туктарны киискиткеннериң кыска митингилери болгулаан, аңаа янзы-бүрү профэвилел организацияларының удуртукчулары ажылчын аңгының хүрээлеңнериниң чаңгыс эвин быжыглаарынче, күш-ажылдың байдалын экижидер болгаш ажыл төлевириниң бедидер дээш демисежиринче, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дээш, чер делегейге быжыг болгаш үр тайбыны тургузар дээш демиселди амыр-соксаал чокка чорударынче кыйгырып чүве чугааланнар.

Май 1-нин байырлалын эрттиреринде 100 ажыг профэвилелдерде тургустунган комитеттин чыскаалчылар чыглыр кылдыр чарлаан чери болур Делиде эң улуг шөл—Рамлила Граундуга хоорайның бүдүүлгелериниң болгаш албан черлериниң ажылчы чоннары чыглып эгелээн. Туктар болгаш лозуннар туткулаан хөй муң чыскаалчылар оортан хоорайның кудумчуларын дургаар шөйлүп чоруткаш, байырлыг митинг болган Ганди Граунд шөлге чыглып турган. Митингиниң киржикчилери Дели хоорайның ажылчы чоннарының манифезин бир үн-биле хүлээп алган. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунун кошкаанынга бүгү делегейнин өп-сеткил каттыштырылгазының хүнүнде ажылчын аңгы өөрүп, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Совет Эвилелиниң саналынга байырлап, дээди деңнелге чөвүлел хуралдың чедишкинниг болуп эрттеринге бодунуң изиг күзелин илергейлеп тур—деп манифесте чугаалаан.

Ирак профэвилелдериниң бүгү-ниити федерациязының инициативазы-биле Багдадтың ажылчы чоннары улусчу массалыг чыскаалга киришкеннер. Чыскаалчылар холдарында чечектерни, Ирак республиканың туктарын, ирак ажылчын аңгының демдектерин, «Бүгү делегейнин ажылчыннарының чаңгыс эви быжыгар болзун!», «Империализм болгаш ооң агрессчи шериг керээлери чок болзун!», «Ирак ажылчын аңгы делгереп турзун!», «Бүгү делегейге тайбың делгерезин! деп сөстерлиг. хөй санныг лозуннарны туткулап алган чоруп турганнар.

Иракка Май 1-ниң байырлалы — ирак улустун чугула чаалап алышкыны болур. Ирак улус ол эргени чүгле 1958 чылдың революциязының сөөлүнде тып алган. Ам Май 1 — республикада тускай байырлал хүнү апарган.

«Чепсегленишкинни бүрүн болгаш бүгү-ниити дүжүрери дээш!», «Чазактар баштыннарының чөвүлел хуралы чедишкинниг болзун!», «Англияда америк базаларны узуткаар!», «Аденауэрге кандыг-даа ядролуг чепсекти берип болбас!», «Водородтуг бомбалар эвес, чуртталга бажыннары херек!»,«Барын Германияга кандыг-даа шериг базаларын тургузуп болбас!», Аймак-сөөк ылгай көөрүнүң политиказы чок болзун!», «Аймак-сөөк ылгай көөрүнүң политиказынга студентилер удурланып тур!» —деп сөстерлиг лозуннар-биле Май 1-ниң хүнүнде Лондоннуң төп кудумчуларынга муң-муң чыскаалчылар шуужуп эртип турганнар. Чыскаалдың киржикчилериниң аразында Коммунистиг партияның Лондон районнарының организациялары, англи комсомолдуң төлээлекчилери. Лондонда чуруттап турар африка болгаш кипр чуруттуг кижилер, аныяктар болгаш студентилер база бар болган. Чыскаалды Великобританияның Коммунистиг партиязының чингине секретары Джон Голлан, компартияның күүсекчи комитединиң кежигүннери болгаш төрөвилелдеринин. хөй-ниити организацияларның удуртукчулары баштап эрттирген. Гайдпаракка 10 муң ажыг кижи киржикчилиг масеалыг митинг болган.

Май 1-зи япон ажылчы чоннарга тураскаалдыг болуп эрткен. Ол байырлалды япон улус таптыг-ла 40 чыл бурунгаар эң-не баштай демдеглээн. 1920 чылда найысылалга 5 муң ажылчыннар чыылгаш, сес шактыг ажыл хүнүн, ажыл телевириниң эң биче чижек-хемчээлин доктаадырын, ажыл чокталыр чорукту узуткаарын, политиктиг шагдаа дугайында хоойлуну күш чок болдурарын негээннер. Ооң бээр дөрт он чылдар эрткен. Японияның ажылчын аңгызы элээн быжыгып, өскен. Ооң негелделерин бүдүүлге өөлери-капиталистер тооп көөр ужурга таваржып турарлар. Ынчалза-даа кадыг-дошкун мөлчүдел бо хүннерде-даа уламчылап турар. Май 1-ниң чыскаалчылары ажыл төлевириниң магадылаттынган эң биче чижек-хемчээлин, сес шактыг ажыл хүнүн доктаадырын болгаш ажыл чокталыр чорукту узуткаарын негээн фактылар ол дугайын тодаргай херечилеп турар.

Май 1-де Токиога болган митингиге 600 муң ажыг, тодаргайлаарга дайын мурнунда болгаш дайын сөөлүнде чылдардан эң-не хөй санныг кижи чыылган. «Япон улусту дайын оруунче чыгап турар Кисиниң чазаа чок болзун!», «Бодувустуң амыдыралчы эргелеривисти камгалап алылынар!», «Бүгү делегейниң улустарының аразынга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаалынар!»—деп лозуннар чуруттуң профэвилелдериниң болгаш өске-даа демократтыг организацияларының удуртукчулары чыылган кол индирдеп чаңгыланып дыңналып тургулаан. Митингиниң сөөлүнде аажок улуг чыскаал эгелээн. Ооң киржикчилери беш бөлүк кылдыр үстүп алгаш, чазактың шериг планнарынга удур демисежиринге, ажылчы чоннарның амыдыралчы эргелерин камгалаарынга боттарының сагыш-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп, парламентиже болгаш чазактың албан черлеринче чоруп турганнар.

Японияның 800 хире чуруттакчылыг черлеринге болгулап эрткен Май бириниң чыскаалдары болгаш митингилери элээн каш шактарда үргүлчүлеп турган. Баштайгы медээлер ёзугаар алырга, 5 млн. ажыг кижи оларга киришкен.

Май 1-ге тураскааткан ажылчы чоннарның хөй санныг чыскаалдары болгаш митингилери Улан-Баторга, Пхеньянга, Будапештиге, Белградка, Афиныга, Венага, Римге, Парижка, Хельсинкиге, Ослога, Копенгагевге, Стокгольмга болгаш делегейниң өске-даа хоорайларынга база болгулаан.

(СЭТА).

НАТО чөвүлелиниң сессиязы

СТАМБУЛ. (СЭТА). Май 2-де НАТО чөвүлелиниң эвлечеглиг сессиязында даштыкы херектер министрлериниң деннели-биле ажыттынган. Сессияны ажыдарының ёзулалынга Турцияның даштыкы херектер министри Зорлу, сессияны даргалаан Норвегияның даштыкы херектер министри Ланге чүве чугааланнар. Сессияның ажылы чажыт эртер.

НАТО-нуң агрессчи эвилелиниң бо сессиязы онза байдалды чарлаан хоорайда болуп эртип турар. Турцияның премьер-министри Мендерес студентилериниң дувүрөөзиниби-биле холбаштыр сессияның ажыдыышкынынга олуржур аргажок болган. Стамбулдуң кудумчуларыбиле шериг кезектери чоруп турар, а төп черлерде — танкыларны тургускулаан. Сессияның киржикчилериниң хуралдап турар бажыңын шериглер камгалап турар.

Хоорайга хуралдар болгаш чыскаалдар эрттиреринде хоруп турар шыңгыы дужаалды шериг командылалы үндүрген. Ындыг турбуже, НАТО-нуң чөвүлелиниң хуралдап турары бажыңының чанынга студентилер чыскаалды организастааннар. Ооң киржикчилери: «Хосталга», «Хосталга» деп хары угда алгыржып турганнар. Студентилерге удур белектеп каан турган чадаг шериг болгаш танктар кезээн чоруткан болгаш олар чыскаалганнарны тарады сывырыпканнар.

(СЭТА).

СПОРТ

Дорум шүүлген

Кызылга Майның 2-де 32 шилиндек мөгелериниң хүрежи 1 шакта паркка эгелээн.

Эрткен чылын область чемпиону Ашак-оол (Сүт-Хөл) болгаш Кызылдың аныяк мөгелери Артаа, Кувискаал, Тугужеков, Дорум олар баштайгы онаалгаларын чиик октааннар.

Көрүкчүлериниң аразынга Ашак-оол-ла шүглүр боор деп чугаа оонмоон дыңналып турган.—Ол бодунуң онаанга саадаар эвес, амыр-ла өр болгай—деп ийи аныяк ооллар чугаалажып турда, ийиги онагны салып эгелээн.

— Че, көрбес сен бе, девип бар чорда безин аяннын көрдаан—деп ооллардың бирээзи Ашак-оолду хейаът кирип мактады. Ынчап турда педучилищениң студентизи аныяк мөге Артаа Ашак-оолду сегирип алгаш, иштинден андаргаш дүжүрүпкен.

— Че ол-ла болгай, көрбес сен бе, аныяк ооллар ындыг кончуг болгайлар—деп көрүкчүлер магадап, бодаа шүглүр чыгы кижи-дир деп чугаалаштылар.

Үшкү салыгда Дорум Артааны октаан. Кувискаал, Тугужеков, Дадар-оол олар онагларын база-ла октааш, дөртелээ арткан.

Дөрткү салыгда Дадар-оол-биле Тугужеков, Дорум-биле Кувискаал таваржы берген. Дадар-оол Тугужековту кынчыктырбайн доңгайтыр шелерге ооза дискек кырынга олура дүшкен. Дорум база-ла бодунуң онаан октап алган.

Сөөлгү салыг. Дорум биле Дадар-оол арткан.

Май байырлалынга тураскааткан хүрешке Дорум шүүлген. Дадар-оол үжүүрлешкен. Оларны спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының область Эвилелиниң чөвүлелинин мактал бижиктери-биле шаннаан.

Буревестникчилер тиилээн

Май 1—2-ниң хүннеринде Кызылдың Гастелло аттыг парыгының хол-бөмбүү ойнаар черинге маргылдаа болган.

Хол-бөмбүүнүң талазы-биле баштай спорттуң «Буревестник», «Динамо» эки-тура ниитилелдериниң командаларының ужуражыышкыны көрүкчүлерниң сонуургалын болдурган. Буревестникчилер оюнуң эгезинден эгелээш инициативаны челип ап, динамочуларны уткаш, финалга ойнаар эргени челип алганнар. Дараазында механизация училищезиниң командазы пединституттуң ийи дугаар командазын 2 : 1 санга уткап.

Оюнуң ийи дугаар хүнүнде финалга «Буревестник» биле «Труд» командаларының ужуражыышкыны солун болган. Олар баштай бир-бир удушкан. Үшкү оюнда трудчулар оюнуң эгезинден эгелээш саның өстүрүп, кызымаккай ойнаан. Оларның саны 10 биле 3 апарган. Ынчалзадаа «Буревестник» командазы бүгү күүнүн ажыглап турган, саның баштай деңнештирип, оюнну улам күштелдиргеш, 18 : 16 санга уткаш тиилекчилер болган.

Аърга-ыяшты камгалаар

Бистиң облазывыстың бойдусбайлаа кончуг чараш. Кат-чимистиг, ад-мениг аъргалар чазын ногаарара берген турда көөрге кижиниң сеткили чаягаар-ла өөрүп келир. Улуг-Хемниң унунда Баян-Кол суурнуң девискээри бойдус байлак талазыбиле база-ла чараш чер.

Ындыг болза-даа ыяш ажылагый черинің ажылдакчыларының харыысалга чогундан Улуг-Хемниң унунда Улуг-Алаак, Тыттыг ортулук, Кызыл-Чыраа, Оттук-Даш ынчаар үнген чодураа болгаш өске-даа каттарның сывын улус кам чок кезип үрегдеп турар. Чүгле каттыг өвес, өске-даа ыяштарны чамдык кижилер таварышкан-на черинден туралааны-биле кескеш, ооң будуктарын безин аштавайн турар.

Ыяш камгалалын харыылап турар тускай кижи бисте бар. Бо ажылды харыылап турар эш Феодеренко бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг эвес күүседип турар. Аърга-ыяшты камгалаар дугайында чон ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды чорудар туржук, бодунуң харыылап турар участоктарын безин ол эргин хайгааравайн турар. Ыяш камгалакчызы эш Феодеренко бодунуң хууда ажыл-агыйын сегидип алырынче кыскаш, албан хүлээлгезин эрттиреринче кичээнгей салбайн турар. Эрткен чылын колхоз девискээринден ол 117 центнер сигенни кезип алган, хымыс кылгаш ону база садыглап турар.

М. МЕНДОТ.
И. АМЫРТАА.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00162. Чагыг № 1171. Культура эргелелиниң типографиязы.